

Ontv. Ginfie 12-12-2019
RIB 20.007

T.a.v de gemeenteraad

Datum	10 december 2019	Ons kenmerk	340056
Burgerservicenummer		Uw kenmerk	-
Bijlage(n)	1	Behandeld door	C. van Kouwen
Onderwerp	Ambitiedocument Cultureel Erfgoed	Portefeuillehouder	M. Fluitman

Geachte leden van de raad,

Het Zeister cultureel erfgoed is een bijzondere mix van gebouwd én groen erfgoed. Van prachtige oude panden en buitenplaatsen tot parken, historische tuinen en structuren. In de afgelopen decennia is de inbedding van het erfgoed in het ruimtelijk domein onvoldoende geweest. Onze gemeente is mede daardoor de koppositie in erfgoedland kwijtgeraakt.

Zeist wil binnen nu en tien jaar weer toonaangevend worden in erfgoedland. Dat begint met het formuleren van bijbehorende ambities. We willen de aandacht voor de zorg van ons erfgoed vergroten en weer voorop gaan lopen in het beschermen, beheren en beleven van ons erfgoed. Onze ambities zijn neergelegd in bijgevoegd Ambitiedocument.

Doel

Het Ambitiedocument is een concreet stappenplan voor het gehele werkveld van het culturele erfgoed. Het bevat tien bouwstenen die bijdragen aan bescherming en beheer van onze cultuurhistorische waarden op een duurzame, toekomstwaardige wijze. Erfgoed is alleen waardevol voor zijn omgeving en voor de toekomst als het goed beheerd en onderhouden wordt. Dit vraagt om een zorgvuldige instandhouding en goed rentmeesterschap. De geformuleerde ambities en bouwstenen dragen hieraan bij. Rond 2024 willen we alle vereisten rondom erfgoed in de Omgevingswet op orde hebben. Tegen 2030 willen we zoals aangegeven weer toonaangevend zijn als gemeente en in de Champions League van het culturele erfgoed spelen.

Ambitiedocument

In het bijgevoegde Ambitiedocument Cultureel Erfgoed vindt u tien bouwstenen. Elke bouwsteen beschrijft een belangrijk onderwerp of onderdeel binnen ons erfgoed. We onderscheiden drie lijnen waarlangs de bouwstenen tot uitvoering moeten komen:

1. Basis op orde
2. Uitwerken en realiseren van ambities
3. Goede bedrijfsvoering

Een stevig fundament is van groot belang. Daarom moet de basis op orde zijn als het gaat om cultureel erfgoed. Deze basis vormt de onderlegger voor het realiseren van ambities. Daarbij moet ook specifieke aandacht uitgaan naar goede bedrijfsvoering (waarbij "de winkel openblijft").

Basis op orde

1. Registratie op orde:
al het cultureel erfgoed is correct geregistreerd, op passende wijze beschermd en de informatie is digitaal goed en volledig ontsloten. Belangrijk onderdeel is de Cultuurhistorie Waardenkaart waarvoor subsidie is aangevraagd bij de provincie Utrecht
2. Erfgoedverordening en regels voor vergunningsvrije activiteiten:
actualiseren van de Erfgoedverordening (2010) en in lijn brengen met de Erfgoedwet 2016 en de Omgevingswet en goed vastleggen van het vergunningsvrij uitvoeren van activiteiten bij monumenten
3. Omgevingswet:
benoemen van trendlijnen, speerpunten, specifieke kernwaarden en kwaliteiten. De Cultuurhistorische Waardenkaart vormt hiervoor een belangrijke basis. Hiervoor is een subsidieaanvraag ingediend

Uitwerken en realiseren van ambities

4. Duurzame monumentenzorg:
wij betrekken monumenten actief bij onze duurzaamheidsambities. Monumenteneigenaren hebben daarbij de extra taak om hun duurzaamheidsmaatregelen te laten aansluiten op de aanwezige cultuurhistorische waarden. De uitdaging is het vinden van de balans tussen duurzamer worden en oog houden voor het erfgoed. Er wordt gewerkt aan een Zeister visie op deze bouwsteen
5. Verbinden kunst, cultuur en erfgoed:
in de waaier van het Zeister erfgoed (zie Ambitiedocument) zit het versterken van de verbinding en samenhang tussen de werkvelden kunst, cultuur en erfgoed. De resultaten ervan kunnen onderdeel gaan vormen van de omgevingsvisie
6. Publieksbereik, beleving en participatie:
we willen het verhaal van ons erfgoed op een goede, aantrekkelijke wijze vertellen. Dat gebeurt nu al langs verschillende lijnen. Eigenaren van erfgoed kunnen dat erfgoed herkenbaar maken door een erfgoed Schildje (in vorm en kleuren van gemeentewapen) op hun pand te bevestigen
7. Franse Kamp zichtbaar en beleefbaar:
het Franse Kamp in Austerlitz vormt erfgoed van internationale betekenis. Voor deze locatie wordt een streefbeeld opgesteld om de plek beleefbaar te maken en de kennis te delen
8. Erfgoededucatie:
we willen samen met tal van partners het erfgoed laten beleven door de jeugd. Erfgoed moet laagdrempelig zijn en kan juist daarom geschikt zijn voor deze doelgroep.

Goede bedrijfsvoering

9. Instandhouding, onderhoud en restauratie
de gemeente heeft een zorgplicht voor het cultureel erfgoed binnen de gemeentegrenzen. Instandhouding voorkomt schade en verval, zorgt voor controle en geeft richtlijnen voor leegstand en herbestemming.
10. Monumenten in gemeentelijk eigendom:
de gemeente heeft een voorbeeldfunctie. Daarbij past goed rentmeesterschap voor de monumenten die we zelf in eigendom hebben. Mogelijkheden zijn het opnemen van een jaarlijkse reservering voor onderhoud in de begroting, opstellen van risicoprofielen en calamiteitenprotocollen, het aanwijzen van een rentmeester en het opstellen van duurzame monumentenscans.

We starten zo snel mogelijk met het uitvoeren van de bouwstenen in het Ambitiedocument. Om meer draagvlak te creëren is de zichtbaarheid van het erfgoed én de betrokkenheid van eigenaren en inwoners van groot belang. Voor de realisatie van de Cultuurhistorische Waardenkaart verwachten we begin 2020 de provinciale subsidie te ontvangen. Rond die tijd zijn ook de resultaten van de opgravingen in Austerlitz te verwachten. Het is dan ook een uitstekende tijdsperiode om onze ambities tot uitvoering te laten komen.

Hoogachtend,
burgemeester en wethouders van Zeist,

de gemeentesecretaris,

dr. H.S. Grotens

de burgemeester,

drs. J.J.L.M. Janssen

Ambitiedocument Cultureel Erfgoed

Op weg naar de *Champions League* voor de beleving van ons erfgoed

Erfgoed schrijf je met een Z

November 2019

Voorwoord

Met gepaste fierheid presenteer ik u de nieuwe aanpak van de Gemeente Zeist voor het behouden en beleven van ons Cultureel Erfgoed. Dit ambitiedocument zet op een rij wat we moeten doen om het erfgoed goed te behouden en optimaal te laten beleven. Dit is nodig om ook de volgende generaties te laten genieten van de prachtige cultuurhistorie die gemeente Zeist rijk is.

Het motto *'Erfgoed schrijf je met een Z'* benadrukt dat Zeist veel cultuurhistorie heeft waar we grote betekenis aan hechten. Tussen Zeist en erfgoed staat een 'is gelijk'-teken. De Z staat niet alleen voor Zeist, maar ook voor zilver. Zilver moet gepoetst worden, wil het blijven stralen. Dat geldt ook voor ons erfgoed. Dit ambitiedocument zet op een rij hoe we dit poetsen willen gaan aanpakken.

Niet alleen de bekende erfgoedstukken, zoals het befaamde Slot Zeist, verdienen het beste beheer. Ook de minder bekende pronkstukken verdienen aandacht en onderhoud. De afgelopen jaren heeft de gemeente tot mijn grote spijt het beheer van erfgoed op een lager pitje gezet. Met dit ambitiedocument én het uitbreiden van onze gemeentelijke capaciteit voor erfgoed, komt daar een kentering in.

We willen goed voorbereid zijn voor de Omgevingswet en het Digitaal Stelsel (DSO). We willen dat het erfgoed in samenhang met andere domeinen (ruimtelijke ontwikkeling, duurzaamheid, toerisme/recreatie, cultuur en educatie) beheerd wordt. Tot slot willen we dat voor alle betrokkenen, met de eigenaar, onze belangrijkste partner in het beheren en beleven van het erfgoed, voorop, helder is wat het beleid en de omgangsregels voor het erfgoed zijn.

Met dit plan willen wij iedereen – inwoners, eigenaren, bestuur, medewerkers en onze Erfgoedpartners – bewust maken van het grote belang van ons erfgoed en de zorg die het nodig heeft. We spreken de wens uit dat we hierin samen op zullen trekken. We hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Alleen samen kunnen we onze ambities waarmaken en de cultuurhistorie van onze bruisende gemeente in stand houden.

Dit ambitiedocument is een meerjarenplan. Het vormt de ruggengraat voor het erfgoedbeleid en zet onze koers uit voor de komende jaren. Alle bouwstenen zijn concreet en nodigen uit tot uitvoering. We willen binnen een paar jaar actueel beleid hebben, met als prioriteit de vereisten van de Omgevingswet. Buiten de vereisten is er ruimte voor eigen invulling. Dit ambitiedocument is zeker niet in beton gegoten. Bij de uitwerking en uitvoering zullen we overleggen met alle betrokkenen. We hebben wel een einddoel geformuleerd: binnen 10 jaar willen we in de *Champions League* van het Erfgoed spelen.

Laten we elkaar uitnodigen en ontmoeten om het Zeister erfgoed te kunnen blijven beleven. Behoud gaat niet vanzelf, daar moeten we ons gezamenlijk voor inspannen.

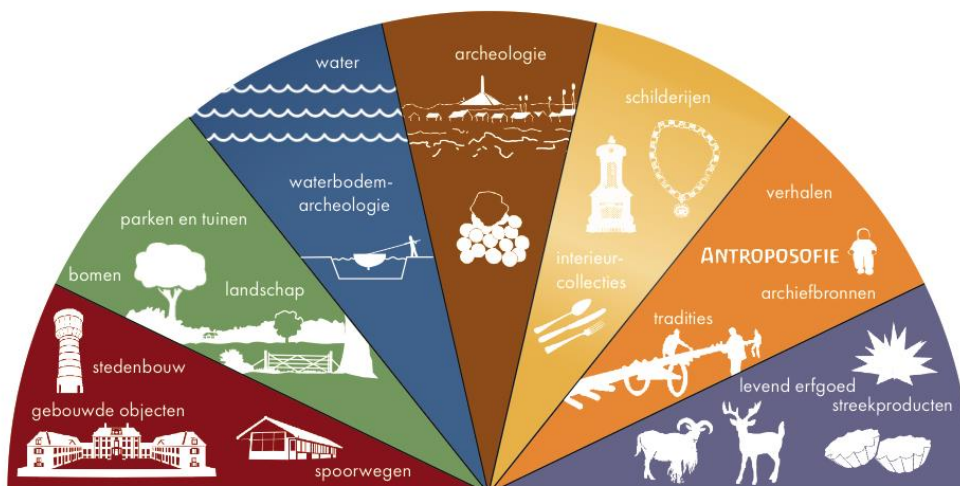
Marcel Fluitman
Wethouder Cultuurhistorie

November 2019

Inleiding

Gemeente Zeist is zo trots als een pauw op ons cultuurhistorisch erfgoed. Alle onderdelen van het cultureel erfgoed tellen: van gebouwde objecten en stedenbouw tot en met roerend, levend en immaterieel erfgoed, jong en oud, groot en klein. Het gaat daarbij niet om mooi of lelijk, maar om de betekenis die we eraan hechten. Hoe we het erfgoed beleven, bepaalt hoe we er mee om gaan, en andersom. De gemeente wil de aandacht voor de zorg van ons erfgoed vergroten en weer voorop gaan lopen in het beschermen, beheren en beleven van het Zeister erfgoed. We zijn “op weg naar de Champions League voor de beleving van ons erfgoed”.

De kleurenwaaier van ons cultureel erfgoed

De Zeister Erfgoedwaaier bevat alle aspecten van cultureel erfgoed, van gebouwde objecten en stedenbouw tot en met roerend, levend en immaterieel erfgoed. De waaier kan ook gezien worden als de verentooi van een pauw. Hij drukt niet alleen uit wat erfgoed is, maar ook dat we er zo trots als een pauw op zijn.

Doel

Het doel is om een zo concreet mogelijk stappenplan met bouwstenen op te stellen om te komen tot een toekomstwaardige, duurzame en eigen Zeister visie op het gehele, brede veld van het culturele erfgoed. Dit brede veld is te herkennen in de Zeister Erfgoedwaaier. Sleutelbegrip hierbij is ‘samenhang’. Al het erfgoed dient in samenhang te worden beheerd. *Beheer in samenhang* betekent dat het ruimtelijk erfgoed (bijv. de kerk) in samenhang met het roerende erfgoed (bijv. het kerkenzilver) én in samenhang met het beleven van het erfgoed én met andere beleidsvelden (zoals ruimtelijke ontwikkeling en duurzaamheid) wordt beheerd. Zeist richt zich op de hele waaier en staat een duidelijk beleid voor met uitvoerbare regels en een goede balans tussen bescherming en gebruik.

Missie: 5 b's

De missie is om het culturele erfgoed optimaal te beschermen, behouden, beheren, benutten en beleven. Het motto is *Erfgoed schrijf je met een Z*: Zeist bezit een zeer rijke en gevarieerde culturele erfenis, die vandaag van grote betekenis is en dat in de toekomst ook moet zijn.

Opdracht

In 2017 is er een opdracht geformuleerd vanuit de directie (GMT); vervolgens is er in 2018 een verkenning van de opgave gedaan door Strategie en Bestuur (de zogenaamde Zeef, zie bijlage 3). Hierbij werden vragen geformuleerd over enerzijds de instrumenten voor bescherming van erfgoed en anderzijds over wat er mist in de erfgoedbeleving binnen de gemeente.

Het College heeft in december 2018 aangegeven dat de wens bestaat om door te pakken op deze cultuurhistorische opgave en wenst een helder en aansprekend ambtiedocument voor de komende jaren

met als uitgangspunt: welke stappen moeten we zetten om over een paar jaar weer in de *Champions League* van het erfgoed te kunnen spelen?

Daarom is in januari 2019 gestart om de zeef nader uit te werken tot een praktisch en ambitieus programma met bouwstenen. Praktisch in de zin dat “tijdens de verbouwing de winkel geopend blijft” en dat “de basis op orde” prioriteit heeft. Met de “basis op orde” bedoelen we dat we willen voldoen aan de wettelijke vereisten, zoals de Omgevingswet en hierin een actueel beleid voeren. Ambitieuw in de zin dat cultureel erfgoed een belangrijke plaats inneemt in de Zeister cultuur en de kwaliteit van de leefomgeving (*Zeist schrijf je met een Q*) en dat Zeist een plaats in de Utrechtse, culturele *Champions League* nastreeft.

Waarom?

Cultureel Erfgoed kan een grote bijdrage leveren in economische zin (hoogwaardig vestigingsklimaat, toerisme en recreatie), aan milieuwaarden vanwege het groene- en watererfgoed en aan het welzijnsbevinden.

De kracht van het ruimtelijk erfgoed is dat deze geschiedenis in het dagelijks leven een rol speelt: je woont, werkt en speelt erin en erop. Je hoeft niet naar een museum toe om te genieten van het moois dat vorige generaties ons hebben nagelaten. Je hoeft alleen maar te kijken en je maakt al onderdeel uit van de cultuurhistorie.

Dat is het mooie van erfgoed, maar die vanzelfsprekendheid heeft een keerzijde. Het lijkt alsof je er niets voor hoeft te doen. Het erfgoed “is” er gewoon. Tot op zekere hoogte klopt dat. Erfgoed is veerkrachtig. Het verandert mee met de tijd en is duurzaam. Maar het is ook kwetsbaar, want het is uniek en onvervangbaar. Zonder goed beheer kan onherstelbare schade ontstaan. Topkwaliteit behouden is niet vanzelfsprekend. Erfgoed kan alleen vermarkt en geëxploiteerd worden als het er stralend bij staat: zilver moet je poetsen zodat het zijn glans behoudt. Dit vergt een zorgvuldige instandhouding en goed rentmeesterschap. De opgave is om het cultureel erfgoed zo te beheren dat we er nu én in de toekomst van kunnen blijven genieten.

Waar stonden we toen en waar staan we nu?

1990-2017

Rond 1990 heeft Zeist een landelijke voortrekkersrol gespeeld op het gebied van het beschermen van cultureel erfgoed. Als gevolg van de gewijzigde Monumentenwet 1988 kregen gemeenten meer eigen verantwoordelijkheid voor het culturele erfgoed en die verantwoordelijkheid heeft de gemeente Zeist met verve opgepakt. Zeist heeft een vooruitstrevend beleid gevoerd en als een van de eerste gemeenten in Nederland een uitgebreide gemeentelijke monumentenlijst opgesteld. Hierin hebben ook complexen, structuren en jonge monumenten een plek gekregen. Er zijn momenteel (afgerond) 1500 gemeentelijke monumenten, 50 gemeentelijk beschermde structuren, 2 rijksbeschermde gezichten, 200 rijksmonumenten. Daarnaast beschikt Zeist over een Archeologische Waardenkaart.

Sinds de aanwijzing van monumenten heeft Zeist beleidsmatig gezien weinig meer ondernomen. Zeist heeft al vele jaren geleden de kopgroep verlaten en raakt steeds verder achterop. Inmiddels bevindt de gemeente zich in de achterhoede. De lijsten met beschermde monumenten zijn sinds de jaren '90 van de vorige eeuw niet meer bijgewerkt. Dit heeft tot gevolg dat niet alle objecten die bescherming verdienen ook daadwerkelijk (bijv. in juridisch-kadastrale oogpunt) beschermd zijn. Zeist heeft geen roerend erfgoed (waaronder interieurensembles vallen), noch immaterieel erfgoed beschermd. Hoewel de bescherming bijna 30 jaar geleden ‘het beste van het beste’ was, is dat nu niet meer het geval. Dit geldt zowel voor wat er wordt beschermd, als voor hoe het wordt beschermd.

Ook is niet of onvoldoende aangehaakt op wetswijzigingen die een relatie hebben met erfgoed (Wabo, Wro, Erfgoedwet 2016). Bovendien staat de gemeente de komende tijd voor de grote opgave van de Omgevingswet, waarvoor ten minste de basis op orde dient te zijn wat betreft het ruimtelijke erfgoed. We moeten zeker weten dat al het erfgoed van betekenis bij ons bekend is en op de juiste wijze beschermd is. We hebben het ruimtelijk erfgoed als fundamentele bouwsteen benoemd voor de omgevingsvisie. Zonder stevig fundament kun je geen goed huis bouwen. Daarom is het urgent om de basis op orde te krijgen. De drie kernvragen zijn: wat hebben we aan erfgoed, wat is de betekenis daarvan en op welke wijze willen we het behouden en beschermen?

Vanaf 2017

Er zijn sinds medio 2017 goede stappen gezet. Het contact met eigenaren is versterkt; Zeist komt naar de eigenaren toe. Er zijn vele keukentafelgesprekken gevoerd, een aanpak die enthousiast ontvangen wordt. De zorg voor gebouwde monumenten en structuren heeft een steviger verankering gekregen in de

Ruimtelijke Ontwikkeling. Er is intern hernieuwd bewustzijn van onze zorgplicht voor het erfgoed. De leges zijn vereenvoudigd. De monumenten- en de welstandscommissie zijn samengevoegd tot een nieuwe Commissie Ruimtelijke kwaliteit. Er zijn nieuwe monumenten aangewezen of in procedure. Er is oog voor de samenhang tussen verschillende aspecten van het erfgoed en tussen verschillende opgaven. Zo wordt er gewerkt aan een eigen Zeister visie op Duurzame Monumentenzorg, waardoor monumenten betrokken kunnen worden bij onze duurzaamheidsambitie voor 2030.

Er is een Cultuurpact met de provincie Utrecht en er zijn evenementen als een Doe- en beleefdag die de gemeente ondersteunt. Er is een beleidsvisie 'Zeist: kans- en cultuurrijk. Cultuurvisie 2017-2020', waarin het bekend en bemind maken van het erfgoed benoemd wordt als speerpunt. Het verhaal en de beleving zijn goed geborgd in deze visie en bij de Erfgoedpartners van Het Geheugen van Zeist. Wat betreft het publieksbereik van het erfgoed en de samenwerking met erfgoedpartners, zit Zeist goed.

Dit is echter bij lange na nog niet voldoende om het Zeister erfgoedbeleid bij de tijd te maken.

Aanpak

In dit ambitiedocument benoemen we bouwstenen (bijlage 4). Met deze bouwstenen kunnen we een Zeister erfgoedprogramma bouwen. Al deze ideeën zijn bij uitstek geschikt om met elkaar verder te uit te werken. Ze komen aan de orde bij de ontmoetingen die we rond erfgoed willen gaan organiseren.

We zetten de stap van "ad hoc reageren op wat er zich voordoet" naar "doelgericht acteren volgens een lange termijnvisie". Onze externe leidraad daarvoor vormen de bevindingen van de Erfgoedinspectie, de Erfgoedmonitor 2018 en de Wegwijzer 2018 van de provincie. Ons interne kompas zijn onze eigen kernwaarden. Hierbij spelen de eigenaren van het erfgoed, onze erfgoedpartners en onze inwoners een grote rol. Daarom maakt participatie onderdeel uit van het te doorlopen proces van uitwerken en uitvoeren van het erfgoedprogramma, waarin ook eigenaren een expliciete rol zullen spelen.

Het erfgoedwerk voor de komende jaren bestaat uit drie onderdelen die uitgewerkt zijn in meerdere bouwstenen:

1. Basis op orde

- *Bouwsteen 1 Lijsten op orde*

Al het cultureel erfgoed (gemeentelijke en rijksmonumenten, beschermde structuren, archeologie, klinkend erfgoed etc) digitaal ontsluiten, op een passende wijze beschermen en correct registreren, zodat er juridische duidelijkheid over de bescherming en eenvoudige raadpleging voor burger en gemeente bestaat, en voldaan wordt aan de eisen die vanuit de Omgevingswet gesteld gaan worden. Zie bijlage met plan van aanpak "Cultuurhistorische Waardenkaart" en "actualisatie Archeologische Waardenkaart" (bijlagen 1.1 en 1.2).

Start planvorming:	Q3 2019
Start uitvoering:	Q4 2019
Gereed:	Q3 2022

- *Bouwsteen 2 Erfgoedverordening en regels voor vergunningsvrije activiteiten actualiseren*

De huidige Erfgoedverordening stamt uit 2010. Het vergunningsvrij uitvoeren van activiteiten (sinds 2012 door het Rijk voor rijksmonumenten geregeld) is nog niet afdoende geregeld voor gemeentelijke monumenten. Ook is de verordening nog niet in lijn met de Erfgoedwet uit 2016 (instandhoudingsplicht, interieurensembles, zorgplicht) en nog niet ingericht voor de komst van de Omgevingswet.

Start planvorming:	Q2 2019
Start uitvoering:	Q2 2019
Gereed:	Q1 2020

- *Bouwsteen 3 Omgevingswet*

Erfgoed is een kernwaarde voor Zeist. In het kader van de Omgevingswet moeten trendlijnen, speerpunten, specifieke kernwaarden en -kwaliteiten benoemd worden. De Cultuurhistorische Waardenkaart vormt een belangrijke basis. Het maken van gebiedsvisies, landschapsbiografieën en/of het benoemen van de specifieke kwaliteiten van structuren maakt hier ook onderdeel van uit. Als de waarden bekend zijn, kunnen de kernkwaliteiten benoemd worden.

Start planvorming:	Q2 2019
Gereed:	Q4 2021

2. Het uitwerken en realiseren van erfgoedambities op het gebied van:

- **Bouwsteen 4 Energie steken in Duurzame Monumentenzorg**
Cultureel Erfgoed en duurzaamheid horen bij elkaar. Een monument is a priori duurzaam; het is immers oud en er vindt alleen vervanging van materialen plaats indien strikt noodzakelijk. Eigenaren van monumenten staan net als iedere andere eigenaar voor de opgave van verduurzaming, maar zij hebben er nog een extra taak bij: de maatregelen aan laten sluiten op de cultuurhistorische waarden. Monumenten worden daardoor betrokken bij onze duurzaamheidsambitie voor 2030; ze zijn te belangrijk om links te laten liggen. Er wordt gewerkt aan een eigen Zeister visie op Duurzame Monumentenzorg, waarin de balans tussen het meer mogelijk maken en tegelijk voldoende oog houden voor het erfgoed centraal staat.
In 2018 is gestart met een pilot voor het laten uitvoeren van scans, om eigenaren van monumenten te ondersteunen bij het maken van hun plannen voor verduurzaming. In 2019 is gestart met het uitwerken van het beleid. De gemeente onderzoekt de verdere mogelijkheden.

Start planvorming en uitvoering: Q4 2018 (doorlopend)

- **Bouwsteen 5 visie kunst, cultuur en erfgoed opstellen**
Een samenhangende Kunst, Cultuur en Erfgoedvisie opstellen, waarin al het erfgoed, gebouwd, ongebouwd, boven en onder de grond, roerend erfgoed, maar ook het beheer van collecties en archieven, en publieksbereik een plek krijgen.
De huidige Cultuurvisie loopt tot en met 2020; er bestaat nog geen Erfgoedvisie. Het ambitiedocument wordt verwerkt in de samenhangende visie.

Start planvorming: Q2 2020
Uitvoering: Q2 2020
Gereed: Q1 2021

- **Bouwsteen 6 publieksbereik, beleving en participatie**
Zeist wil dat iedereen het erfgoed kan kennen, herkennen en beleven. Dat doen we al op allerlei manieren, zoals via jeugdeducatie, via de Erfgoedpartners, via het ondersteunen van de doe- en beleefdag en via toerisme en recreatie. We willen het verhaal goed vertellen, en ook buiten onze gemeentegrenzen uitdragen. Dit doen we door ontmoetingen te organiseren, bijvoorbeeld in de vorm van een Erfgoedmaaltijd. Het resultaat is het formuleren van een ambitie op het gebied van het beleven en benutten (recreatie/toerisme) van het erfgoed. We willen ook onderzoeken of we nationale exposure van ons erfgoed kunnen bereiken door bijvoorbeeld een gooi te doen naar de BNG-prijs, mee te doen met *NL doet* met als thema Erfgoed, ons aan te melden voor de *Entente Florale*, de verkiezing van de Groenste gemeente van Nederland, en/of een project voor de Erfgoeddeal of Eeuwig Jong aan te dragen. Om het erfgoed goed herkenbaar te laten zijn, maken we een erfgoedschildje in de vorm en kleuren van het gemeentewapen (zwart en zilver).

Start planvorming en uitvoering: 2020 (doorlopend)

- **Bouwsteen 7 Het Franse kamp zichtbaar en beleefbaar maken**
We hebben erfgoed van internationale betekenis, zoals Slot Zeist, maar ook het Franse Kamp in Austerlitz. Voor het Franse Kamp wordt een streefbeeld, naar het voorbeeld van het streefbeeld voor de Wegh der Weegen, opgesteld (zie bijlage 2) om deze plek beleefbaar te maken en de kennis die we hebben opgedaan tijdens de archeologische opgravingen te delen. Uitgangspunten hierbij zijn:
 - Als onderdeel van de erfgoedambities van Zeist gaan we actief aan de gang om het opgestelde streefbeeld te laten leven onder de betrokken partijen.
 - We gebruiken onze creativiteit om binnen de bestaande budgetten op een eenvoudige manier een aantal ideeën te realiseren.
 - We stellen ons proactief op ten aanzien van initiatieven die binnen de contouren van dit plan passen.
 - We maken werk van de ambitie van de Cultuurvisie om cultuurhistorie meer zichtbaar te maken in de openbare ruimte.
 - We streven naar een betekenisvolle openbare ruimte.

- Concrete verhalen vormen het uitgangspunt en inspiratie. De kennis die we opgedaan hebben met de opgravingen, vondsten, krantenberichten uit de Franse tijd en een dagboek vormen belangrijke bronnen. We vertellen de grote én de kleine verhalen (zie bijlage).
- We willen bijdragen aan de sterke identiteit van het dorp: een hechte gemeenschap met 'meer dan 20'-verenigingen en stichtingen.
- De ideeën voor de deelprojecten vormen een inspiratiebron en toetsingskader voor initiatieven waarbij de hoofddoelstelling is: *Het kamp wordt herkenbaar en beleefbaar in de openbare ruimte.*

Start planvorming: Q4 2019
Start uitvoering: Q2 2020

- **Bouwsteen 8 Erfgoededucatie**

Zeist wil bijdragen om in samenwerking met scholen en partners als Kunstenhuis, IDEA, BSO het Erfgoed te laten beleven door de jeugd. Erfgoed hoeft je niet "in een museum" op te zoeken. Erfgoed is laagdrempelig en juist daarom geschikt voor deze doelgroep. Deze geschiedenis ligt 'op straat' en 'voor het oprapen'. Het erfgoed kun je fysiek in de openbare ruimte beleven en komt daarom heel dichtbij.

Wat betreft erfgoededucatie ziet Zeist vooralsnog twee speerpunten:

1. Ambachten en werken met je handen

De gemeente ziet in erfgoed een kans om op scholen duidelijk te maken dat werken met je handen ook heel mooi en waardevol is en om daar te laten zien hoe mooi het vakmanschap van onderhoud en restauratie van gebouwen is. Er is nu al een schrijnend tekort aan vakmensen en met het verdwijnen van het vak handvaardigheid (de trend!) lopen de technische motoriek en vaardigheden nog meer achterstand op. Samen met de nadruk op 'hoofdwerk', dat hoger gewaardeerd wordt dan 'handwerk' vormt dit een groot maatschappelijk probleem, dat urgent is.

Vanwege de maatschappelijke functie (namelijk behoud van erfgoed en beleven van erfgoed) zouden gemeenten scholenprojecten op kunnen zetten (bijv. met Monumentenwacht en BSO) om te laten zien hoe leuk het vak van metselaar, timmerman, glazenier of steenhouwer is.

2. Kindertijdlijn of Kindercanon

Zeist wil onderzoeken of het mogelijk is om de Zeister geschiedenis en het erfgoed onderdeel te laten zijn van het vaste curriculum op de basisscholen. Een Zeister kindertijdlijn of kindercanon kan hierbij een goed instrument zijn.

Start planvorming: Q2 2020
Uitvoering: Q4 2020
Gereed: Q3 2021

3. De winkel openhouden en een goede bedrijfsvoering waarborgen door middel van:

- **Bouwsteen 9 Instandhouding / Onderhoud en restauratie**

Motto: *"Als je je auto nooit naar de garage brengt, heb je ook geen idee van de problemen onder de motorkap en kun je voor dure verrassingen komen te staan. Hetzelfde geldt voor monumenten."*

De gemeente heeft een zorgplicht voor het cultureel erfgoed binnen haar gemeentegrenzen. Het monitoren van erfgoed (bijv. via een quickscan-rapportage van Monumentenwacht) is een strategie voor de gemeente om meer zicht te krijgen op het nodige onderhoud van monumenten. Het biedt een vertrekpunt om advies te geven aan monumenteigenaren over het onderhoud, en om een actievere rol te spelen in het onderhoudsproces. Het is een manier om samenwerking tussen monumenteigenaren, experts en gemeente te organiseren. Hierdoor kan de gemeente een stimulerende rol spelen bij de instandhouding. Dit is niet alleen een wettelijke taak bij rijksmonumenten; het is ook relevant voor het overige erfgoed. De uitstraling van de monumenten draagt immers bij aan de unieke, historische leefomgeving van de Gemeente Zeist.

Het instandhoudingsbeleid heeft als doel:

- voorkomen van schade en verval aan het culturele erfgoed door een preventieve en pro-actieve houding
- controle op onderhoud- en restauratiekwaliteit en uitvoering volgens de uitvoeringsrichtlijnen (URL) van ERM (toezichthouden)

Instandhoudingsbeleid bevat ook:

- richtlijnen voor leegstand en herbestemming
- omgang met vergunningen en leges voor activiteiten in, aan, bij en op monumenten

Start planvorming: Q4 2019
 Uitvoering: Q3 2020 (doorlopend)

- *Bouwsteen 10 Monumenten in gemeentelijk eigendom*
 De gemeente vindt dat zij het goede voorbeeld moet geven en een goed rentmeesterschap moet waarborgen voor de monumenten in gemeentelijk eigendom.
 Voor de monumentale begraafplaatsen, die deels in ons bezit zijn, willen we een begraafplaatsvisie maken. Dit is een beknopte visie op hoofdlijnen met betrekking tot de omgang met ons funeraire erfgoed.
 Aspecten die onderdeel uit kunnen maken van de uitwerking van deze bouwsteen, zijn:
 - het opnemen in de gemeentelijke begroting van een jaarlijkse reservering voor onderhoud
 - een risicoprofiel en calamiteitenprotocol (brandveiligheid) opstellen voor intensief gebruik van en/of evenementen bij grote monumenten
 - een rentmeester aanwijzen (één aanspreekpunt)
 - een energietransitieprofiel opstellen (Duurzame Monumenten-scan, in kaart brengen van mogelijke en gewenste maatregelen voor verduurzaming)

Start planvorming: Q2 2020
 Start uitvoering: Q3 2020 (doorlopend)

Tijdspad Ambitiedocument

Start	januari 2019
Verkenning bespreken met portefeuillehouder	28 maart 2019
Concept in college (toelichting op bouwstenen, ambitie en prioritering vaststellen)	21 mei 2019
Presentatie van de plannen in Raadscommissie	27 juni 2019
Presentatie van de plannen aan Erfgoedpartners	2 juli 2019
Ambitiedocument definitief maken en vaststellen	november 2019
Uitwerken van bouwstenen en uitvoering programmaonderdelen met participatietraject	vanaf najaar 2019

Resultaat: waar staan we straks?

Met de ambities die we nu met elkaar vastleggen, willen we rond 2024 alle vereisten rond de Omgevingswet en ander noodzakelijk erfgoedwerk verricht hebben. Tegen 2030 willen we weer toonaangevend zijn in Erfgoedland. We hebben dan laten zien aan onze inwoners en ook buiten onze gemeentegrenzen uitgedragen hoe rijk en bijzonder het Zeister erfgoed is. Dan is de zorg voor het beheer van ons erfgoed en het onbekommerde beleven ervan vanzelfsprekend.

Bijlagen

- Bijlage 1 Bouwsteen 1 De lijsten op orde
- Bijlage 2 Bouwsteen 7 Het Franse zichtbaar en beleefbaar maken
- Bijlage 3 De Zeef

Bijlage 1 Bouwsteen 1: De lijsten op orde

1.1 Projectplan Cultuurhistorische Waardenkaart

Inleiding

Zeist heeft een rijk erfgoedbestand waar we trots op zijn. In 2020 is het basisbestand 30 jaar oud. Ook de archeologische waardenkaart is inmiddels ruim 10 jaar oud. Daarom is dit een mooi moment voor een flinke onderhoudsbeurt. Het opfrissen, aanvullen en verbeteren van de lijsten en het completeren van de cultuurhistorische waardenkaart maakt onderdeel uit van het ambitieprogramma Cultureel Erfgoed en is de eerste bouwsteen van dit programma. De actualisatie is nodig vanwege de komst van de Omgevingswet, waarvoor actuele gegevens over cultuurhistorie voor de Omgevingsvisie en het Omgevingsplan beschikbaar moeten zijn.

Stand van Zaken

Het erfgoedbestand bevat op dit moment een duidelijk en globaal beeld van de gemeentelijke monumenten, de rijksmonumenten, de beschermde structuren en dorps- en stadsgezichten en de archeologische verwachtingswaarden. De aanwijzingen van de gemeentelijke en rijksmonumenten, inbegrepen structuren en gebieden, zijn echter van enkele decennia geleden. Bovendien zijn complexen en ensembles nog niet optimaal beschermd en in sommige gevallen niet juist kadastraal aangeduid door perceelsplitsingen in het verleden. Daarnaast is cultureel erfgoed inmiddels breder dan 30 jaar geleden. Ook al was Zeist toen koploper, inmiddels worden diverse erfgoedsectoren gemist of zijn onderbelicht.

De geoviewer met daarin de cultuurhistorische waarden binnen de gemeente Zeist is een onontbeerlijk instrument voor het ruimtelijk beleid geworden. Het is een succesvol product en is hét toetsingskader voor inbedding van cultuurhistorie in de ruimtelijke ordening. In de geoviewer zijn nu de rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten en grotendeels ook de beschermde structuren opgenomen. De visie op erfgoed is de laatste jaren verbreed en niet alle disciplines binnen het erfgoedveld zijn opgenomen in de huidige geoviewer.

Ambitie

Volgens het ambitedocument 'Cultureel Erfgoedprogramma' is de eerste bouwsteen "Lijsten op orde". Deze bouwsteen is als volgt geformuleerd: "Al het cultureel erfgoed (gemeentelijke en rijksmonumenten, beschermde structuren, archeologie, klinkend erfgoed etc) digitaal ontsluiten, op een passende wijze beschermen en correct registreren, zodat er juridische duidelijkheid over de bescherming, eenvoudige raadpleging voor burger en gemeente bestaat, en voldaan wordt aan de eisen die vanuit de Omgevingswet gesteld gaan worden."

Wat we willen is een toekomstwaardige, duurzame en eigen Zeister wijze van beheer van het gehele, brede veld van het culturele erfgoed. Het sleutelbegrip is 'samenhang'. Al het erfgoed dient in samenhang te worden beheerd. *Beheer in samenhang* betekent dat het ruimtelijk erfgoed (bijv. de kerk) in samenhang met het roerende erfgoed (bijv. het kerkzilver) én in samenhang met het beleven van het erfgoed én met andere beleidsvelden (zoals ruimtelijke ontwikkeling en duurzaamheid) wordt beheerd.

Om dit te bereiken is actualisatie van de gegevens én aanvulling vanuit een bredere kijk op erfgoed noodzakelijk. Het samenbrengen van alle erfgoedwaarden in een cultuurhistorische waardenkaart is een onontbeerlijk instrument om de erfgoedwaarden goed te kunnen beschermen en te beheren, maar ook te kunnen benutten en laten beleven.

Een solide basis is noodzakelijk

Erfgoed is van betekenis voor het gehele ruimtelijk domein. Het erfgoed versterkt de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. De uitgangspunten van het Verdrag van Granada en de Omgevingswet vormen de grondslag om erfgoedwaarden te borgen in het ruimtelijke beleid. Om een duidelijk beeld te hebben van de positionering van het cultureel erfgoed in de toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen is een solide basis nodig waar alle informatie is samengevoegd, toegankelijk en raadpleegbaar is. Dit doen we door een cultuurhistorische waardenkaart op te stellen. Deze kaart is noodzakelijk om cultuurhistorische waarden vroegtijdig en adequaat in te kunnen brengen in ruimtelijke ontwikkelingen.

De cultuurhistorische waardenkaart is allereerst een beleidsinstrument voor ruimtelijke ontwikkeling gericht op intern gebruik. De kaart moet eenvoudig te raadplegen zijn door medewerkers van verschillende afdelingen en geactualiseerd kunnen worden door de erfgoedadviseurs van de gemeente. Zo blijft de informatie altijd up-to-date en zijn de erfgoedwaarden voor een ieder raadpleegbaar.

Toegankelijke cultuurhistorische informatie

De kaart bestaat uit een digitaal overzicht van cultuurhistorische gebieden, objecten en immateriële elementen in de gemeente. Dit overzicht van de cultuurhistorie wordt als beleidsinstrument gebruikt bij het opstellen van ruimtelijke plannen, bouwplannen etc. De informatie moet goed toegankelijk zijn voor de medewerkers van de verschillende afdelingen binnen de gemeente. Ook moet de burger snel en gemakkelijk de cultuurhistorische informatie kunnen raadplegen door goede zoekmogelijkheden en duidelijke legenda etc.

Naast de bekende, reeds via Erfgoedwet, Erfgoedverordening of Bestemmingsplan beschermde gebieden en objecten, wordt het hele Erfgoedspectrum bekeken. Hierbij is extra aandacht voor belangrijke thema's als militair erfgoed, historische buitenplaatsen, roerende collecties en interieurs.

Uit de inventarisatie kunnen objecten naar voren komen die niet als erfgoed zijn geïnventariseerd of benoemd maar wel een beschermde status dienen te krijgen.

Het erfgoedbestand wordt bovendien aangevuld met 'nieuwe' erfgoedwaarden, zoals roerend erfgoed en archieven. Ook worden verhalen waar mogelijk gekoppeld aan locaties.

Erfgoedthema's provincie

De cultuurhistorische waardenkaart sluit aan op de erfgoedthema's van de provincie Utrecht. De archeologische waarden zijn voor een groot deel al duidelijk in beeld en worden geactualiseerd. Binnen de archeologie wordt meer aandacht besteed aan conflictarcheologie, tuinarcheologie en maritieme archeologie. Ook het zichtbaar en beleefbaar maken voor het grote publiek van het Franse kamp in Austerlitz valt binnen dit erfgoedthema. Eventuele archeologische resten in de grond die nagelaten zijn door cultuurhistorische elementen (resten bij molens, verdwenen buitenplaatsen en landhuizen) krijgen ook een verwachtingswaarde op de kaart.

Het militaire erfgoed is nu minder belicht en zal in de cultuurhistorische waardenkaart versterkt worden door gebruik van de Canadese kaarten van 1945 en de bodembelastingkaart die vindplaatsen voor WOII-archeologie en objecten kunnen aangeven. De samenwerkingsprojecten tussen Zeist en de provincie zoals het ontwikkelen en Park Vliegbasis Soesterberg zullen ook aan deze inzichten bijdragen. Park Vliegbasis Soesterberg staat beschreven in het Cultuurpact waarin het thema militair erfgoed in deze regio als kansrijk wordt gezien. De verhalen, foto's en bewegende beelden komen ook van pas bij de viering van 75 jaar bevrijding van Zeist waar door *Het Geheugen van Zeist* veel aandacht aan besteed wordt.

In de ruimtelijke plannen van de gemeente Zeist is een goede omgang met de vele landgoederen en buitenplaatsen van belang voor een goed leefklimaat en het versterken van de identiteit van de regio. Door deze brede thematische insteek wordt het leggen van onderlinge ruimtelijke verbanden eenvoudig en wordt gezorgd dat er geen aspecten van ons (ruimtelijk) historisch erfgoed uit het oog worden verloren. Daarnaast worden de monumenten direct in hun context getoond.

De cultuurhistorische waardenkaart (waarbij de provinciale cultuurhistorische open data worden gebruikt en opgebouwd conform de CHAT) bevat de volgende elementen:

- Archeologische waarden
- Gebiedskwaliteit: historische landschappelijke structuren, cultuurlandschappelijke elementen en tuin- en parkaanleg
- Stedenbouwkundige waarden: historische wegen, watergangen en structuren
- Groene waarden (zoals monumentale bomen)
- Dorpskwaliteit: beschermde dorpsgezichten en structuren
- Beeldbepalende en karakteristieke complexen en ensembles met specifieke aandacht voor Zeister thema's: historische buitenplaatsen, militair erfgoed, bestek- en zilverindustrie, geestelijke gezondheidszorg, antroposofie
- Rijksmonumenten
- Gemeentelijke monumenten
- Waardevolle interieurs
- Roerende goederen (collecties en objecten)
- Archieven
- Verhalen

Zoeken en vinden wordt gemakkelijk omdat het systeem de volgende functionaliteiten bevat:

- Er zijn uitgebreide zoekfuncties: zoeken op adres/toponiem, kadastraal perceelnummer, trefwoord, monumentaanduiding of aanklikken van de locatie
- De geselecteerde objecten worden zichtbaar op de kaart d.m.v. aanklikken. Zo wordt informatie zichtbaar over het gebied of het object. Naast adresgegevens zal een beknopte toelichting, naam

object, type object en de status te zien zijn. Ook cultuurhistorische onderzoeken kunnen via deze klikmogelijkheid worden geraadpleegd.

- Alle informatie wordt in een aparte laag getoond. Dit houdt in dat alle lagen onafhankelijk van elkaar aan en uit gezet kunnen worden. De historische structuren, cultuurhistorische waarden, etc. zijn onafhankelijk van elkaar zichtbaar te maken. Door meerdere lagen te selecteren is de samenhang in één oogopslag te zien. Om samenhangend beleid te kunnen maken voor omgevingsvisies en – plannen moeten verschillende informatielagen op elkaar gelegd kunnen worden.
- Bij complexen resulteert zoeken op een individueel onderdeel of het aanklikken van een deel van het complex in de selectie van alle onderdelen van het complex. De samenhang en structuur van het erfgoed binnen de stedenbouwkundige of landschappelijke context is daardoor direct waarneembaar.

Publieksbereik

Het brede erfgoedkader van Zeist moet ook door het publiek geraadpleegd kunnen worden. Er zal per informatielaag worden bekeken of het geschikt is om openbaar te toegankelijk te maken. Dit is noodzakelijk voor de zichtbaarheid van het erfgoed maar ook om de inwoners te informeren over de waarden waar rekening mee gehouden dienen te worden bij de aanvraag van Omgevingsvergunningen etc. Om de verhalen te ontsluiten kan samengewerkt worden met het Oral Historyproject van erfgoedpartner *Het Geheugen van Zeist* en wellicht kan een contactpersoon van deze organisatie toegang krijgen tot die informatielaag zodat nieuwe verhalen kunnen worden toegevoegd. Deze verhalen kunnen (met toestemming van de verteller) ook gedeeld worden met UtrechtAltijd.nl.

Stappenplan

Stap	Omschrijving	Startdatum
0	De basis Zeist heeft de locaties van het bekende en beschermde erfgoed reeds vastgelegd in de geoviewer. Deze geoviewer vormt het vertrekpunt.	Huidige situatie
1	Stap 1 A Gemeentelijke- en rijksmonumenten Register op orde: 1 correcte adreslijst met al het cultureel erfgoed, met een vermelding van data en zaaknummers van relevante besluiten opstellen. De inventarisatie en waardering wordt door een specialist met ervaring met CHWK en CHAT uitgevoerd. Waardering en juridische bescherming wordt per pand gecheckt voordat deze ingevoerd wordt in de CHAT. Registratie Wkpb controleren en waar nodig repareren: kadastrale aanduiding is leidend voor bescherming Informatie op gemeentelijke website en in geoviewer controleren Stap 1B Complexen De complexen en ensembles dienen in kaart te worden gebracht, de waardering wordt gecheckt en er zal bekeken worden in hoeverre de omvang van de bescherming voldoet. De bestaande lijst bevat aanduidingen van monumenten, waarbij soms onvoldoende duidelijk is welke onderdelen op een perceel of behorend tot de genoemde entiteit bescherming genieten. Hierdoor bestaat er onduidelijkheid over de status van een aantal monumenten. Stap 1C Structuren De beschermde structuren dienen op detailniveau te worden begrensd. De grenzen dienen langs de bebouwing te lopen en in de geoviewer aangepast te worden indien noodzakelijk.	Start z.s.m. (verwachting 1-12-2019)
2	Inventariseren (bureauwerk en participatie): attentielijst opstellen met indicatieve waarden Voor het aanvullen en updaten van het erfgoedbestand dienen verschillende categorieën geïnventariseerd te worden. De inventarisaties zullen parallel worden uitgevoerd met behulp van de	Wordt parallel opgestart met controle 1-12-2019

	kennis en inzet van de erfgoedpartners. De erfgoedpartners hebben naast de aanvullingen van nieuwe erfgoedcategorieën ook gemiste objecten en structuren aangeleverd door middel van een attentielijst (december 2018).	
	De complexen en ensembles dienen in kaart te worden gebracht en er zal bekeken worden in hoeverre de omvang van de bescherming voldoet. De bestaande lijst bevat aanduidingen van monumenten, waarbij soms onvoldoende duidelijk is welke onderdelen op een perceel of behorend tot de genoemde entiteit bescherming genieten. Hierdoor bestaat er onduidelijkheid over de status van een aantal monumenten.	1-6-2020
	Inventariseren (veldwerk): indicatieve waarden bekijken in het veld	1-03-2020
	De elementen op de attentielijsten worden in het veld gefotografeerd en gecontroleerd op actuele waarden.	
	De beschermde structuren worden in het veld nagelopen, ingetekend en gecontroleerd. Strakke belijning om de bebouwing heen is het doel waardoor er geen onduidelijkheid bestaat over de grenzen van de structuren.	1-6-2020
3	Archeologische waardenkaart	1-1-2020
	De archeologische waardenkaart wordt aangevuld met de onderzoeken die sinds 2008 in de gemeente Zeist zijn uitgevoerd. De aangepaste kaart wordt geïntegreerd, als aparte informatielaag, in de integrale cultuurhistorische waardenkaart.	
4	Cultuurhistorische waardenkaart	1-2-2021
	De laatste stap is het creëren van een CHWK inclusief het koppelen van de database op objectniveau. Alle geïnventariseerde gegevens worden door de GIS-specialist in lagen op de ondergrond aangebracht. Niet alleen de objecten en status kunnen in een laag terug worden gevonden maar ook de verschillende gebiedskwaliteiten, archeologische vindplaatsen- of verwachtingsgebieden, aanwezigheid van kenmerkende collecties, kortom: het gehele erfgoedbestand wordt in één oogopslag raadpleegbaar.	
5	Vaststellen Cultuurhistorische Waardenkaart	1-10-2021
6	Eindresultaat presenteren inclusief publieksversie (Zeist op de kaart publieksversie en koppeling UtrechtAltijd.nl)	1-11-2021

Communicatie en participatie

In dit project wordt samengewerkt met specialisten binnen de gemeente (op het gebied van cultuurhistorie, architectuur, bouwkunde, stedenbouwkunde, historisch groen, flora en fauna, GIS- en applicatiebeheer) en de erfgoedpartners. De samenwerking begint met een startbijeenkomst met als doel het doorspreken van de opgave en het uitwisselen van kennis. Zo ontstaat er tijdens het project een integraal team met brede kennis die gemakkelijk uitgewisseld kan worden door korte lijnen en regelmatig overleg. De erfgoedpartners van de gemeente Zeist zijn belangrijk binnen dit project. Zij brengen niet alleen kennis in maar zijn ook essentieel in het creëren van draagvlak voor het behoud van het Zeister erfgoed. Met hen wordt vaak gecommuniceerd: het project begint met een startbijeenkomst waarbij de rollen van de gemeente en de erfgoedpartners worden besproken. Ook tijdens het project, met name over de attentielijsten en roerende goederen, wordt nauwgezet gecommuniceerd. Ook worden de inwoners via social media betrokken en gevraagd mee te denken over wat zij onmisbaar Zeister erfgoed vinden.

Vervolg

De geïnventariseerde waarden dienen vervolgens geborgd te worden in het ruimtelijke beleid. In Omgevingsvisie en Omgevingsplannen krijgen de waarden een passende bescherming. Zo kan bij ontwikkelingen rekening gehouden worden met de erfgoedkwaliteiten van Zeist.

Samenwerking

Als samenwerkingspartner van de Gemeente Zeist geldt allereerst de provincie Utrecht. De cultuurhistorische waardenkaart wordt conform de provinciale waardenkaart opgebouwd. De resultaten worden beschikbaar gesteld aan het CHAT.

Daarnaast vindt de gemeente het versterken van de lokale samenwerking tussen de plaatselijke erfgoedpartners en het stimuleren en faciliteren daarvan van groot belang. De erfgoedorganisaties zijn verenigd in het overkoepelend samenwerkingsverband *Het Geheugen van Zeist*. Op dit moment vallen daar de volgende organisaties onder:

- Historische Vereniging Den Dolder
- Museumstichting Het Hernhutterhuis
- Oude Algemene Begraafplaats in Zeist
- Slot Zeist
- Stichting 't Gilde Zeist
- Stichting De Zilver-Kamer
- Stichting Lokaal Austerlitz
- Stichting Wegh der Weegen
- Zeister Historisch Genootschap
- Idea Bibliotheek Zeist
- Figi

1.2 Update Archeologische verwachtingskaart als onderdeel van de CHWK

Inleiding

De archeologische beleidskaart van de gemeente Zeist is toe aan een actualisatie. Doel is dat de gemeente beschikt over een actuele verwachtings- en beleidskaart en een geactualiseerde onderbouwing hiervan, zodat de eisen die aan ruimtelijke ontwikkelingen worden gesteld gebaseerd zijn op de meest recente gegevens. Dit is in lijn met de Erfgoedwet en zorgt ervoor dat we klaar zijn voor de aankomende Omgevingswet waarin de bewijslast steeds meer bij de bevoegde overheid komt te liggen.

De volgende werkzaamheden dienen te worden uitgevoerd:

1. Inventarisatie van nieuwe onderzoeksgegevens voor de periode 2008-2019;
2. Evaluatie en aanpassing archeologische verwachting op het bedrijventerrein Fornhese;
3. Actualisatie van de gegevens over de historische landschappelijke situatie;
4. Opnemen van het onderzoeksthema Conflictarcheologie;
5. Opnemen van het onderzoeksthema (begraven) Waterbodems;
6. Opnemen van het onderzoeksthema Buitenplaatsen (incl. tuinarcheologie);
7. Vervaardiging nieuwe verwachtingskaart en beleidskaart inclusief onderbouwende rapportage.

Hieronder volgt eerst een toelichting op de uit te voeren werkzaamheden:

Werkzaamheden

A. Inventarisatie van nieuwe onderzoeksgegevens voor de periode 2008-2019

Vanaf het moment van het opstellen van de huidige beleidskaart (2008¹) tot op heden zijn er in de gemeente diverse archeologische onderzoeken uitgevoerd. De resultaten van deze onderzoeken zijn van invloed op de archeologische verwachtingen. Op basis van de nieuwe onderzoeksgegevens kan de archeologische verwachting, waar nodig, worden bijgesteld, zodat bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt uitgegaan van de meest recente archeologische verwachtingen. De inventarisatie voor de periode 2008-2015 heeft reeds plaatsgevonden door ODRU. De nog uit te voeren werkzaamheden zijn:

- Inventarisatie en archeologische/geo(morfo)logische analyse van archeologische onderzoeken uitgevoerd in de periode 2015- 2019;
- Inventarisatie vondstmeldingen en waarnemingen in de periode 2015-2019.

B. Evaluatie en aanpassing van de archeologische verwachting voor het bedrijventerrein Fornhese De gemeente Zeist heeft specifiek gevraagd kritisch te kijken naar de archeologische verwachting voor bedrijventerrein Fornhese. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft op dit terrein een proefopgraving uitgevoerd. ODRU heeft de onderzoeksgegevens van de RCE geanalyseerd en in 2015 een waarneming op het terrein uitgevoerd. De evaluatie en bijstelling van de archeologische verwachting moet nog plaatsvinden. Werkzaamheden:

- Evaluatie en bijstelling van de archeologische verwachting.

C. Actualisatie van de landschappelijke situatie

Na 2008 zijn diverse toonaangevende wetenschappelijke publicaties verschenen over de ondergrond in (midden) Nederland. Aangezien er een duidelijke samenhang bestaat tussen de opbouw van de bodem en de door de mens gekozen (bewonings- en gebruiks)locaties, is het van belang om de nieuwste gegevens en inzichten over landschap en geo(morfo)logie te verwerken in de verwachtingskaart, waardoor de verwachting nauwkeuriger wordt. Hierbij wordt specifiek aandacht besteed aan het onderscheid tussen 'verstoven' en 'ondergestoven' gebieden.

- Raadplegen nieuwe bronnen, waaronder:

- Cohen, K.M., E. Stouthamer, H.J. Pierik & A.H. Geurts, 2012: Description of channelbelts, Rhine-Meuse delta studies basemap for delta evolution and paleogeography. (Utrecht);
- Actueel Hoogtebestand Nederland 2 en 3.

D. Opnemen van het onderzoeksthema Conflictarcheologie / militair erfgoed

De afgelopen jaren is meer aandacht ontstaan voor een aantal onderbelichte archeologische thema's, waaronder de archeologie van het Conflict. Grote delen van de gemeente Zeist liggen in een militair landschap. Hier lagen belangrijke legerkampen, zoals onder andere Het Franse Kamp te Austerlitz. Ook uit de periode van de Tweede Wereldoorlog zijn resten te verwachten, zoals in en rondom het voormalige vliegveld Soesterberg.

- Raadplegen OCE-rapportage gemeentebreed Vooronderzoek naar Niet Gesprongen Conventionele Explosieven en het maken van een archeologische weging van deze onderzoeksresultaten (Het benodigde gemeentebrede Vooronderzoek conform de WSCS- OCE wordt door een daartoe gecertificeerde (WSCS-OCE) instantie uitgevoerd).

Deelproduct: kaart Conflictarcheologie / militair erfgoed.

E. Opnemen van het onderzoeksthema (Begraven) Waterbodems

Een ander onderbelicht onderzoeksthema is waterbodems. Het betreft zowel begraven als huidige waterbodems. Uit veel recente onderzoeken is gebleken dat al dan niet begraven waterbodems veel archeologische informatie kunnen bevatten. Vondsten die kunnen worden aangetroffen in (oude) waterbodems zijn bijvoorbeeld scheepswrakken, kadewerken, bruggen, aanlegplaatsen, havenwerken, rituele deposities, enz.

De uit te voeren werkzaamheden voor dit onderzoeksthema zijn:

- Raadplegen historische geografische bronnen en historisch kaartmateriaal;
- Raadplegen recente archeologische rapporten (m.n. met betrekking tot de Zeister Rijn);
- Raadplegen historische waterwegenkaart van de provincie Utrecht;
- Raadplegen wrakkenregister;
- Raadplegen waterbeheerder.

F. Opnemen van het onderzoeksthema Buitenplaatsen (incl. tuinen)

De gemeente Zeist is in het bezit van een bijzonder landschap van buitenplaatsen. Een duidelijke archeologische onderbouwing voor het behouden van de ondergrondse resten van buitenplaatsen en hun landschappelijke (tuin-)inrichting ontbreekt tot op heden. Ook een duidelijk beleidskader en een praktische vertaling van wat we nu eigenlijk hiervan willen onderzoeken en behouden ontbreekt tot op heden. De werkzaamheden bestaan uit:

- Archeologische weging maken van de cultuurhistorische waardenkaart;
- Opstellen uitgangspunten voor beleid.

G. Inventariseren grafheuvels

In Austerlitz zijn onlangs bij toeval enkele restanten van prehistorische grafheuvels gevonden tijdens de archeologische opgraving van een deel van het Franse Kamp. Ook op andere locaties in de gemeente zijn resten gevonden die wijzen op de aanwezigheid van prehistorische begraafplaatsen. In de huidige beleidskaart zijn deze resten niet of onvoldoende in kaart gebracht en geduid. We stellen voor om de bekende resten en een analyse van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) te verrichten. Dit, om een patroon te herkennen in de ligging van de bekende vindplaatsen en een voorspellingsmodel op te stellen. Op basis daarvan kunnen dan wellicht zones worden gedefinieerd waar dergelijke resten verwacht kunnen worden.

H. Vervaardiging nieuwe verwachtingskaart en beleidskaart inclusief onderbouwing

De gegevens die bij bovenstaande onderdelen (waar relevant in deelkaarten) worden verzameld, worden verwerkt in de archeologische verwachtingskaart en in de beleidskaart. Verwachtingszones – categorieën worden waar nodig aangepast. De archeologische beleidsregels (eisen die aan ruimtelijke ontwikkelingen worden gesteld in de diverse verwachtingszones) worden geëvalueerd en waar nodig aangepast. De onderbouwing voor (de wijzigingen in) de verwachtingen en beleidsregels wordt opgenomen in een rapport. Alle GIS-bestanden worden aan de gemeente geleverd in een format dat compatibel is met de gemeentelijke (en ODRU) GIS-systemen. De werkzaamheden bestaan uit:

- Vervaardigen deelkaarten;
- Vervaardigen verwachtingskaart;
- Vervaardigen beleidskaart;
- Vervaardigen onderbouwende rapportage.

Ontsluiting gegevens

De beleidskaart wordt onder andere ontsloten op het Geoloket van de ODRU. Op basis hiervan kunnen initiatiefnemers zich op de hoogte stellen van het geldende archeologiebeleid. De kaart kan als onderbouwing dienen voor de bestemmingplannen en het in het kader van de toekomstige Omgevingswet op te stellen Omgevingsvisie en Omgevingsplan. Alle data die door het adviesbureau worden gegenereerd dienen rechtevrij te worden aangeleverd en dus openbaar te kunnen worden gemaakt door de gemeente en de ODRU.

Bijlage 2 Bouwsteen 7: Het Franse Kamp zichtbaar en beleefbaar maken

2.1 Streefbeeld: Het Franse Kamp in Austerlitz beleven

Het Franse Kamp: het enige barakkenkamp van Nederland

Austerlitz was een dorp van 20.000 soldaten. Ze waren gelegerd op een gebied van 3 km lang en 800 m breed. Ze bouwden het icoon de Pyramide van Austerlitz. Het dorp en de Pyramide zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

Dit kamp is uniek in Nederland en is van grote internationale betekenis. Het DNA van Austerlitz en het Franse Kamp zijn nauw vervlochten. Zonder het kamp was het dorp niet ontstaan.

De archeologische opgravingen ter plaatse van het Franse Kamp in Austerlitz hebben een grote rijkdom aan vondsten en inzichten over de geschiedenis van het Franse Kamp opgeleverd.

We gaan eraan bijdragen dat zo veel mogelijk elementen in de openbare ruimte dit bijzondere verhaal van Austerlitz gaan vertellen. Weten waar je woont staat centraal. De leefbaarheid en de kwaliteit van het dorp staat voorop.

Achtergrond en wat vooraf ging

- zowel in de Structuurvisie (p. 88) als in de Cultuurvisie (p. 29) wordt expliciet benoemd dat cultuurhistorie beter zichtbaar gemaakt moet worden in de openbare ruimte
- er is nu een natuurlijk moment vanwege de ontwikkelingen in het Hart van Austerlitz en Austerlitz-noord
- er behoefte is aan een handvat om de vragen en initiatieven van verschillende partijen te kunnen beantwoorden
- op 21 februari 2019 heeft een planatelier (brainstormsessie) plaatsgevonden met leden van team RO, aangevuld met de projectleider Hart van Austerlitz, de wijkmanager, een lid van de ABKV en drie vertegenwoordigers van Lokaal Austerlitz / Austerlitz belang / Austerlitz Zorgt. Hieruit is een handreiking voor de inrichting van de openbare ruimte van Austerlitz vanuit de cultuurhistorische waarden (cultuurhistorische kaders voor uitwerking) voortgevloeid.

Austerlitz-noord ten tijde van de opgravingen.

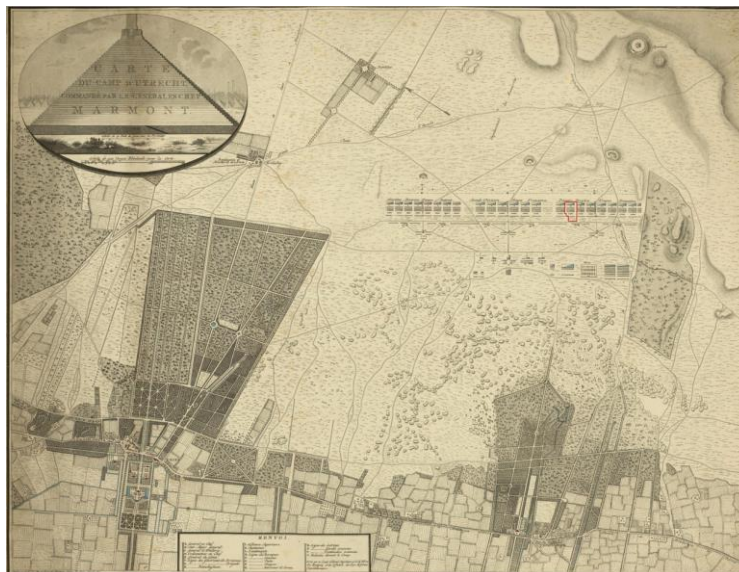
Uitgangspunten

Geschiedenis als inspiratiebron voor een rijke, betekenisvolle leefomgeving

De openbare ruimte, met straten, straatmeubilair en groene (speel)ruimten, moet aangelegd en ingericht worden. Hierin ligt een kans om het Verhaal van Franse Kamp te vertellen, te visualiseren en beleefbaar te maken voor bewoners en bezoekers. De openbare ruimte kan meerdere functies tegelijk hebben (bijv. door het combineren van spel en groen), waarin ook nog een relatie met de historie gelegd kan worden. Tijdens het spel gaat de geschiedenis leven.

In de wijk dienen de verhalen fysiek en herkenbaar ontsloten te worden, bijvoorbeeld door één beeldtaal die overal 'in het kamp' toegepast wordt. Dit kan ook een kleur zijn. De verschillende militaire rangen hadden hun eigen kleuren, door dit terug te laten komen op het kamp bieden de kleuren geografische aanduidingen (immers het kamp was ook naar die rangen ingedeeld).

Binnen het basisframe (uitgangspunten, deelprojecten) kunnen verschillende partijen (bijv. een grafisch ontwerper voor de straatnaamborden, een kunstenaar die iets doet met archeologische vondsten, een ontwerper die de zandbakken ontwerpt) hun eigen creativiteit kwijt. Het frame biedt ook richting in de toekomst. Niet alles kan nu en op stel en sprong uitgevoerd te worden. Dit streefbeeld biedt een leidraad voor de komende jaren.

De kaart van Marmont met rechtsboven het kamp en in de ovaal de Pyramide.

Grote en kleine Verhalen vertellen

Het grote Verhaal is het verhaal van het grootste militaire kamp uit de Napoleontische tijd in Nederland, van de Franse tijd en van Napoléon. Binnen het grote verhaal is het interessant om te weten wat we van de Franse tijd hebben overgehouden, bijv. specifiek voor Austerlitz de naamgeving en de structuur van het huidige dorp en wegensstelsel en de door de soldaten uit het kamp gebouwde pyramide. Maar ook in algemene zin de invoering van het Kadaster, ons stelsel van maten en gewichten, de invoering van de gemeente, etc.

Er zijn talloze kleine verhalen die de Franse tijd dicht(er)bij halen, te vertellen. Het dagboek van François Dumonceau, een 14-jarige zoon van een bevelhebber, uit 1804 is hiervoor een bron, net als de archeologische vondsten. Kleine verhalen gaan over 'hoe leefde men in het kamp', 'wat at men', 'wat had men aan', 'hoe oefenden ze, met welke wapens', etc.

Haal het verhaal dichtbij, en gebruik de vondsten:

- soldaat dood gevonden in waterput (krantenbericht)
- wie heeft mijn beurs gevonden? (vondst)
- oefenen met houten 'kogels' (vondst). Pang zeggen (leger nu kampt ook met munitieprobleem, net als leger toen).

Voor het selecteren en uitwerken van de grote en kleine verhalen voor een toepassing in de wijk is een nadere verdieping nodig, bijvoorbeeld door middel van een gesprek met mensen die er veel van weten, zoals de regioarcheoloog. Er is immers veel kennis aanwezig; de verhalen liggen voor het oprapen. Het is voor uitvoerders en ontwerpers een kwestie van verzamelen en vervolgens als inspiratiebron gebruiken.

Aangeboden ter inspiratie: kanonkogels uit 1804, nooit gebruikt, nog van Napoleon geweest (vondst).

Voor wie

Bewoners zijn de primaire doelgroep.

Voor bewoners is hun woonplek onderdeel van hun identiteit. Ze kunnen zich vragen stellen als 'Waar ben ik nu in het kamp?', 'Wat gebeurde er toen op de plek waar ik nu woon?'

Daarnaast is voor hen het gebruik van de buitenruimte relevant: wat kan ik er doen? Welke faciliteiten zijn er voor mij (zitbanken, speelruimte, verlichting, (straatnaam)borden)? En voor wie zijn die?

Binnen de bewoners zijn de kinderen een belangrijke doelgroep: kunnen we de geschiedenis beleefbaar maken voor kinderen in het dorp?

Bezoekers/recreanten zijn een tweede doelgroep; zij kunnen in hun 'rondje Austerlitz' meegenomen worden in het Verhaal (wandelroute Pyramide-dorp). De Pyramide is eigenlijk een klein onderdeel van het grote verhaal, maar heeft een icoonfunctie; nu is het tijd om het hele verhaal voor het voetlicht te brengen en het bijzondere van het legerkamp te laten zien. De Pyramide zou er niet zijn geweest, als het Franse Kamp er niet was geweest.

De geschiedenis komt naar jou

Ons idee is: de geschiedenis ligt 'op straat' en 'voor het oprapen'. Geschiedenis hoeft je niet "in een museum" op te zoeken, je struikelt erover als je over straat loopt. Geschiedenis kun je fysiek in de openbare ruimte beleven.

We willen de geschiedenis van Austerlitz op een duurzame wijze laten beleven. Duurzaam betekent inclusief (iedereen doet mee, jong & oud, alle rangen en standen) en toekomstwaardig. Het draait om de eigen kracht van mensen en de lokale gemeenschap. De gemeentelijke rol is faciliteren.

De activiteiten zullen ook jongeren moeten aanspreken en zullen daarom zo veel mogelijk gericht zijn op zelf doen en zelf beleven, zoals zelf een game over het Franse Kamp maken. In 3D-workshops kan het kamp nagebouwd worden (techniek en geschiedenis) of nagespeeld (geocash speurtocht, soort CATAN: bouw en speel je eigen Franse Kamp, klim op van soldaat naar generaal etc). Hiervoor kan samengewerkt worden met de bibliotheken (Probiblion) en NTB.

Nadere achtergrondinformatie kan digitaal opgehaald worden (via QR, barcodes en/of app, VR- 'wandelroute'), die hoeft niet of slechts in beperkte mate fysiek ontsloten te worden (dus geen 'woud van informatieborden').

Bijlage 2.2

De opbrengst van een brainstorm met betrokkenen: ideeën voor projecten

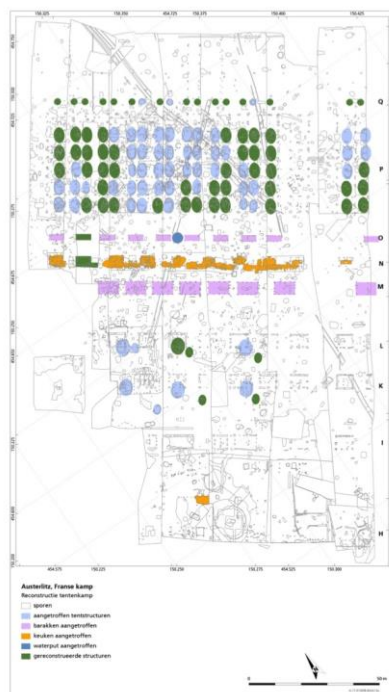
Titel/ onderwerp	Plattegrond van toen in het nu
Motto	Ik weet waar ik woon / Ik weet waar jij woont
Actie	Op straat visualiseren waar je je bevindt in het kamp; exact weten waar je bent; het barakkenkamp 'ligt op straat' (je struikelt over de historie)
Historische context	200 jaar geleden, rond 1804, in de Franse tijd, ontstond de unieke plattegrond van het Franse Kamp. Daar is nu niets meer van te zien, maar de internationale betekenis van deze geschiedenis is groot.
Streefbeeld	Letterlijk en exact / specifiek; afleesbaar; Contouren van divisies / barakken / keukenzone etc zijn herkenbaar; besef van structuur; als je het weet, zie je het; FOCUS op Franse Kamp; de structuur wordt verbeeld
Kans	De geschiedenis beleefbaar maken op straat; bewoners betrekken bij de geschiedenis van de plek waar ze wonen; letterlijk begrijpen waar je je in het kamp bevindt; de kaart is het raamwerk (huidige en historische plattegrond over elkaar leggen); afbeeldingen in de wijk (met QR-code) ter verbeelding; het vak archeologie toelichten (wat leest een archeoloog af aan de littekens in de bodem?); beseffen dat de locatie van je woonwijk deel uitmaakt van een veel groter geheel, beseffen waar je onderdeel van uitmaakt; stap 1 is weten dat je in het Franse Kamp woont, stap 2 is waar dan specifiek. Idee: frees de plattegrond uit in de bestrating. Dat kan in ieder materiaal. Vervolgens kun je dat al dan niet vullen met een materiaal (bijv. materiaal dat 's nachts oplicht door opvangen van daglicht overdag, bijv. gekleurd cement behorend bij kleur van functie in het kamp).
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	

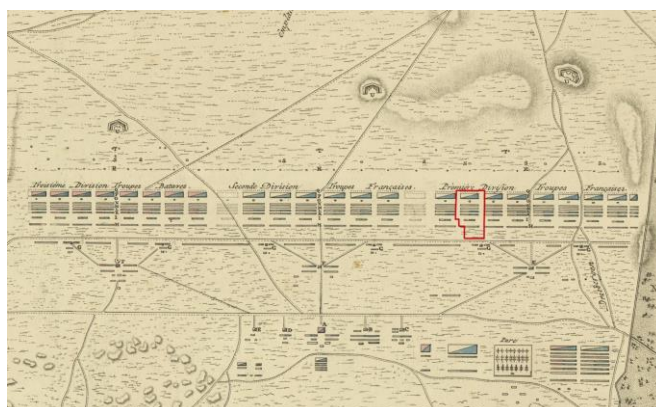
Litteken in de bodem: de archeoloog weet wat dit is en jij straks ook!

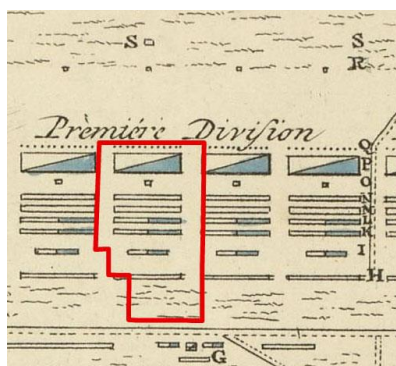
De contouren van de tenten (de greppels rond de tenten).

De plattegrond van het tentenkamp ter hoogte van een van de opgravingen met in groen en lichtblauw de tenten; in oranje de keukens; in blauw een waterput.

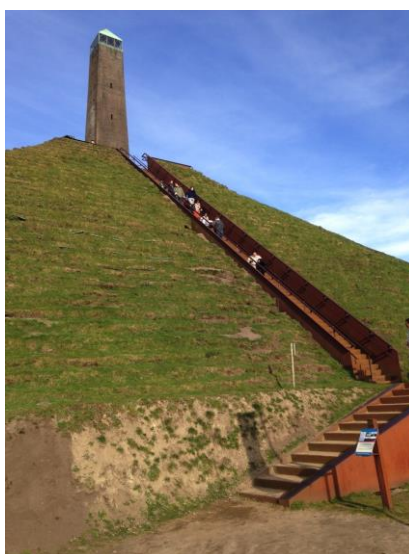

De kaart van Marmont (ingezoomd op het kamp).

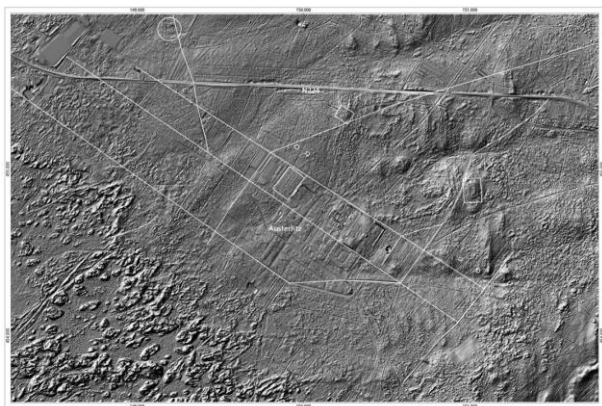
In dit deel van de eerste divisie wonen wij.

Titel/ onderwerp	Relatie tussen dorp en Pyramide
Motto	In mijn jeugd kon ik vanuit het dorp naar de pyramide kijken
Actie	Zichtlijn herstellen
Historische context	Mede door zijn visuele en fysieke aanwezigheid is de Pyramide symbool voor de Franse tijd, terwijl in omvang en betekenis het Franse Kamp zelf daarvoor zeker niet onderdoet.
Streefbeeld	Fysiek beleven van zichtlijn (bijv. uitkijktoren, lichtlijn);
Kans	Recreatieve potentie benutten; onderlinge verbondenheid versterken; nieuwe inzichten nav archeologisch onderzoek verwerken in informatievoorziening bij Pyramide
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	Provincie Utrecht; gemeente Woudenberg
NB	Zijn er nog meer zichtlijnen die van belang zijn?

De Pyramide.

Titel/ onderwerp	Kamperlinie
Motto	Wat is dat kamp groot!
Actie	Verschillende zones uitzetten op de weg; divisies markeren
Historische context	Het kamp is 3 km lang en 800 m breed. De Kamperlinie loopt langs de 3 km-zijde.
Streefbeeld	Besef van afmetingen en aantallen (20.000 mensen) en 'van waar tot waar loopt dat kamp'; besef van structuur; bewondering/ verwondering voor organisatiekunst van 200 jaar geleden
Kans	Combineren met trainingsroute van 3 km, Beweeglijk Zeist
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	

Sporen in het huidige landschap: de structuur is nog zichtbaar.

De Kamperlinie.

Titel/ onderwerp	Tent van Marmont
Motto	Wat doen die paaltjes daar in het bos?
Actie	Informatiebord bij paaltjes; plek opnemen in route; ook andere elementen in buurt van tent duiden/markeren
Historische context	Buiten het kamp stond de barak van Marmont. Deze is in het bos aangegeven met paaltjes; er staat 1 bankje bij.
Streefbeeld	
Kans	Meer beleven in Austerlitz; grotere actieradius; langer verblijven in Austerlitz, groter ommetje
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	Staatsbosbeheer

Het Franse Kamp met daaronder de tent van Marmont.

Huidige situatie in het bos: paaltjes zonder uitleg.

Titel/ onderwerp	Beweegtuin / speelplek Hart van Austerlitz
Motto	Jong & oud
Actie	
Historische context	
Streefbeeld	Barak nabouwen als speelaanleiding; zandbak met archeologische vondsten
Kans	generaties ontmoeten elkaar in de wijk; bewegen voor jong en oud; speelruimte is ontmoetingsruimte; niet alleen verschillende generaties, ook mensen met en zonder beperking ontmoeten elkaar; betrek ook huidige speelterrein erbij
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	
Titel/ onderwerp	Kunstwerk / multifunctioneel centrum (Hart van Austerlitz)
Motto	Kunst ter ere van de Franse tijd
Actie	
Historische context	
Streefbeeld	Kunstwerk moet opvallen, eye catcher, trots maken, inspiratie halen uit geschiedenis; hoeft geen 'beeld' te zijn; landart; gebruik vondsten is mogelijkheid; licht/lichtval (glas)
Kans	Verbinden kunst en cultuur met geschiedenis/archeologie; jong & oud

	verbinden; internationaal verhaal vertellen (uitstijgen boven lokaal belang)
Tijdshorizon	Idee en opdracht voor start bouw centrum ivm mogelijke integratie/reactie op/in/aan gebouw
Wie doet er mee?	Iedereen draagt een steentje bij (uitvoering en financiering); Vereniging Austerlitz Belang / stichting Lokaal Austerlitz, de Coöperatie Austerlitz Zorgt (Wim Oerlemans), WoonStichting Nu voor Straks, Dorpshuis 't Trefpunt en OBS De Pirapoleon; MFA (architect); ABKV adviseert (Jan Hein Daniels)
Betrokkenen intern/ aanspreekpunten	Gerard Bunnik / Frans Smeels
Titel/ onderwerp	Het kabinet / multifunctioneel centrum (Hart van Austerlitz)
Motto	Bewaren, conserveren, doorgeven
Actie	Interactief tabelblad; vitrine aan straatzijde (1 glasvlak bij overdekte loopruimte) vullen met vondsten (zie voorbeeld noord-zuidlijn A'dam, door de rangschikking vertel je een verhaal); projecties; interactief beeldscherm met dorpsinfo plus historie
Historische context	
Streefbeeld	Op het terras, in de foyer, onder de overdekte ruimte, op het schoolplein: overal kom je de geschiedenis tegen
Kans	Geef ook aandacht aan overige aspecten van de geschiedenis van Austerlitz (bijv. Rutger van Loenen, monumenten)
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	Vereniging Austerlitz Belang / stichting Lokaal Austerlitz, de Coöperatie Austerlitz Zorgt, WoonStichting Nu voor Straks, Dorpshuis 't Trefpunt en OBS De Pirapoleon; MFA (architect)
Titel/ onderwerp	Oven / multifunctioneel centrum (Hart van Austerlitz)
Motto	Zo bakte men het brood
Actie	Oven (vondst jan 2019) tonen (opnieuw opbouwen op/nabij de plek waar hij gevonden is)
Historische context	Relict van de Franse Kamp-keuken
Streefbeeld	
Kans	
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	MFA (architect)

Op deze plek lag het oventje: wat kunnen we er mee in de nieuwe situatie?

Titel/ onderwerp	Ontmoetingsplek Austerlitz noord
------------------	----------------------------------

Motto	Hier speel je met de geschiedenis
Actie	
Historische context	
Streefbeeld	Combineer functies en geschiedenis, bijv. waterput = waterberging; bijv. zandbak = archeologie voor de allerjongsten; gebruik historische materialen, lokale materialen: water, zand, hei; barak in de vorm van een speelhut of klimtoestel
Kans	generaties ontmoeten elkaar in de wijk; speelruimte is ontmoetingsruimte;
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	
Titel/ onderwerp	Uitstraling / vormprincipes
Motto / inspiratie	Een embleem voor Austerlitz / het enige barakkenkamp van Nederland
Actie	Alle uitingen eenzelfde vormgeving; kleur kiezen naar aanleiding van plek in het kamp;
Historische context	Aansluiten bij kleuren van uniformen; aansluiten bij materialen van die tijd (zand, water, plaggen (hei))
Streefbeeld	Herkenbare vormgeving 'dit is Austerlitz'; geen woorden maar beelden (snelle visualisatie); direct beeld oproepen, verbeelding prikkelen
Kans	Kleur geven aan het dorp; koppelen van functies (lantaarnpaal+informatiesticker+herkenbaar symbool herkenbaar symbool voor Franse tijd dat overal terugkomt als soort embleem voor Austerlitz; zo veel mogelijk met infographics werken (herkenbaarheid, snel te lezen, overal zelfde stijl)
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	
Titel/ onderwerp	Uitstraling straatmeubilair en bestrating
Motto / inspiratie	De openbare ruimte heeft voor mij betekenis; ik voel me hier thuis
Actie	
Historische context	
Streefbeeld	Meibomen: staken in het kamp als inspiratiebron voor lantaarnpalen-decoratie (ontwerp een eigen lantaarnpaal voor binnen het Franse Kamp en/of geef de palen binnen het kamp een andere kleur en een sticker met 'waar ben ik'); herkenbaar symbool voor Franse tijd dat overal terugkomt (embleem van Franse revolutie); contouren zichtbaar maken in bestrating; gebruik elementen als dubbelfunctie (bijv. berging van hoekwoning)
Kans	Idee opening: hak een boom om in het bos en plaats samen een meiboom.
Tijdshorizon	Duidelijke sporen tonen, geen vragen oproepen
Wie doet er mee?	

De staken met versieringen in het kamp. (Owen, 1807)

Dubbelfuncties: Onderzoek de mogelijkheid om een hoekberging als achtergrond te gebruiken voor uitleg over de plek en de geschiedenis.

Titel/ onderwerp	Markering entrees van Franse Kamp
Motto / inspiratie	Ik zie er niets van / Hier begint het Franse Kamp
Actie	
Historische context	
Streefbeeld	De contouren van het Franse Kamp en subdivisies zijn herkenbaar in de openbare ruimte
Kans	
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	
Titel/ onderwerp	Toegankelijkheid en bekendheid
Motto / inspiratie	Austerlitz: dorp van 20.000 soldaten
Actie	Themaroute door Austerlitz / ommetje; Organiseer een themaweek voor basisschool
Historische context	
Streefbeeld	Snel visualiseren (weinig taal); met infographics en afbeeldingen (bijv. foto van een vondst; de opgraving; gravure Marmont);
Kans	Ook tent van generaal Marmont en Pyramide in ommetje betrekken;

Vergroten recreatieve mogelijkheden;
 Vergeet de andere monumenten van Austerlitz niet (bijv. Keienhuisje);
 Verbondenheid van de kernen/ met Pyramide versterken;
 Vertel kleine en grote verhalen.

Tijdshorizon
 Wie doet er mee?

Open Archeologie Dagen zijn bij uitstek geschikt om archeologie te beleven.

Titel/ onderwerp	Knooppunten en pleisterplaatsen
Motto / inspiratie	Geen woud van borden
Actie	Synchroniseren verschillende routes; borden combineren
Historische context	
Streefbeeld	
Kans	Bekendheid van dorp vergroten, leesbaarheid en vindbaarheid vergroten; centraal informatiepunt bij multifunctioneel centrum (hart van Austerlitz); bekendheid horeca van het dorp vergroten; bestaande borden (in slechte staat) vervangen en daarop nieuwe embleem plaatsen / verhaal van Austerlitz tot uitdrukking laten komen
Kanttekening	Maak er geen circus / openluchtmuseum / attractie van; hou 't dorp 't dorp
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	
Titel/ onderwerp	Oral history / community archeologie
Motto / inspiratie	Wat ligt er in mijn tuin?
Actie	
Historische context	
Streefbeeld	
Kans	Vertellen over, uitwisselen van geschiedenis naar aanleiding van een vondst in je eigen tuin. Ouderen laten vertellen. Leven er nog afstammelingen van mensen die in het Franse Kamp waren gelegerd in het dorp? Geef je geschiedenis door. Iedereen doet mee, ook nieuwkomers.
Tijdshorizon	
Wie doet er mee?	Het hele dorp
Titel/ onderwerp	Trots zijn

Motto / inspiratie
Actie

Vier je geschiedenis

Gebruik historische benamingen (keienberg, het vergeeten bos);
community archeologie (graven en delen)

Historische context
Streefbeeld
Kans

Vier de openingen van projectonderdelen (school, multifunctioneel centrum, speelruimte etc); Draag uit: enige barakkenkamp van Nederland; Speel het na (reenactment)

Tijdshorizon
Wie doet er mee?

Reenactment haalt de geschiedenis heel dichtbij.

Titel/ onderwerp
Motto / inspiratie
Actie
Historische context
Streefbeeld
Kans
Tijdshorizon
Wie doet er mee?

Digitaal kennen en beleven
Kijk in het verleden

Zie de tenten staan; bezoek een barak
Digitaal ommetje, geocash, VR-visualisatie; QR-codes

Titel/ onderwerp

Regie

Motto / inspiratie
Actie

Samenwerken binnen een duidelijk kader

Projectleider benoemen; 1 aanspreekpunt voor vragen; Bewaking van kaders; samenwerken met lokale partners; Uitgangspunten uitwerken in projectplan

Historische context
Streefbeeld

nvt
Er is samenhang in Austerlitz/tussen de deelprojecten vanwege het gebruik van het historische raamwerk

Kans

Regie inzetten voor beeldkwaliteit; Afstemming tussen deelprojecten; Bewaking van kaders; samenwerken met lokale partners; Uitgangspunten uitwerken in projectplan: regie pakken waar het moet (gemeente is beheerder openbare ruimte), lokale partners trekken deelprojecten; niet (meer) hap snap werken; koppelen en versterken
Zo snel mogelijk een aanspreekpunt/projectleider/regisseur benoemen
Kinderen mee laten denken

Tijdshorizon
Wie doet er mee?

2.3 Randvoorwaarden cultuurhistorie voor deelgebied Hart van Austerlitz

Vanuit cultuurhistorie gelden er voor het ontwerp van de openbare ruimte van Austerlitz de volgende randvoorwaarden en handreikingen:

Algemeen

- beleving van geschiedenis in openbare ruimte is uitgangspunt ("struikelen over de geschiedenis" / geschiedenis DOEN staat voorop)
- haal hiervoor inspiratie uit het streefbeeld over het Verhaal van het Frans Kamp
- laat het centrale thema "weten waar je woont" tot uitdrukking komen, waar dat kan
- verwerk de uitkomsten van de opgravingen van begin 2019 en gebruik het verhaal van de vondsten en daar waar mogelijk de vondsten zelf (bijv. oven, andere vondsten die niet in depot of in het kabinet (in multifunctionele accommodatie) bewaard hoeven te worden)
- zorg dat er voor jong en oud en alle rangen en standen iets over de geschiedenis te beleven valt; openbare ruimte is een ontmoetingsruimte
- geef binnen het ontwerp ruimte voor plekken of elementen die samen met gebruikers (bijv. kinderen van school) uitgewerkt kunnen worden.
- combineer zoveel mogelijk informatie (geen woud van borden) en maak informatie zo beeldend mogelijk (infographics, zo min mogelijk taal)

Specifiek

- breng een notie van schaal en structuur over (grootte van bijv. barak)
- ruim in het ontwerp een plek in waar een wegwijzer (of meerdere) kan komen naar waar meer info te vinden is
- ontwerp zo veel mogelijk vanuit dubbelfuncties (bijv. zitelement is ook een verwijzing naar..., een speeltoestel laat zien hoe een barak eruit zag)
- benut kansen die functionele onderdelen (het noodzakelijke) bieden om het verhaal (het betekenisvolle) te vertellen (dragere van inhoud, bijv. een lantaarnpaal kan informatiedrager zijn door kleur(sticker), maar ook een glazen pui of muur van een gebouw kan drager zijn van info (bijv. vitrine met tentoonstellen van vondsten)
- baseer keuzes voor bestrating en kleurgebruik op de locatie in het kamp en de structuur van het kamp

2.4 Beleidskaders vanuit de Structuurvisie

Structuurvisie Zeist 2020. Zeist schrijf je met een Q:

De gemeente Zeist wil de kernwaarde cultuurhistorie breed benutten, dat wil zeggen zichtbaar en beleefbaar maken. Militair erfgoed wordt specifiek benoemd. In de kleinere kernen, zoals Austerlitz, moet de gemeente Zeist ook zorgvuldig omspringen met de historische overblijfselen. Onderhoud, beheer en gebruik gaan daarbij hand in hand. (paragraaf 5.6).

Gemeente Zeist kiest ervoor de kwaliteiten en identiteit van buurten, wijken en kernen te behouden en te versterken. Voor Austerlitz stelt de gemeente zich ten doel het dorpse karakter in de bossen te behouden en te versterken. De toeristische kwaliteiten wil de gemeente verder benutten. Cultuurhistorische elementen beter zichtbaar maken, wat betreft Austerlitz de overblijfselen uit de Franse tijd, is een wens die uit het participatietraject is voortgekomen (kernwaarden / p. 88). De gemeente wil de cultuurhistorie wat betreft het militair verleden zichtbaar maken. Vooral in de vorm van het tonen van de overblijfselen in het boslandschap, als ook de structuur en het ontstaan van het dorp. Het oudste huisje de Keienberg wordt hierin meegenomen (p. 189). De gemeente wil het centrale plein versterken, evenals de omliggende voorzieningen. De gemeente wil het centrale 'dorp plein' een dominantere uitstraling geven dan de weg: de auto is te gast op 't plein. Een multifunctioneel centrum vindt er zijn plek (met daarin de dorpshuisfunctie, een brede school en diverse andere maatschappelijke functies (p. 188-189). Volgens de Structuurvisie moeten hierbij ook provincie, Staatsbosbeheer en woningcorporaties betrokken worden.

Samenvatting p. 243: De cultuurhistorie versterken en versterking van uitstraling van het centrumplein is van bovenplans belang. Mogelijke opbrengsten worden gebruikt om de cultuurhistorie te versterken.

Cultuurhistorie versterken is een van de doelstellingen van het Ruimtelijk Ontwikkelingsfonds (p. 245).

Cultuurvisie

Doelstelling: Cultuurhistorie meer zichtbaar maken in de openbare ruimte p. 29

Bijlage 2.4

Achtergrond: wat vertelt de archeologische opgraving ons over onze historie?

Verhalen - Groot

Hét grote verhaal van het Frans-Bataafse legerkamp: het grootste militaire kamp uit de Napoleontische tijd in Nederland

1804

De Franse generaal Auguste de Marmont richt een groot oefenkamp in van ongeveer 3 km bij 1 km (300 ha) voor twee Franse en één Nederlandse (Bataafse) divisies, totaal zo'n 18.000 militairen en ongeveer 2000 vrouwen en kinderen. Het kamp werd in 2 maanden opgezet, onder slechte weersomstandigheden.

Het doel van het kamp: goede training organiseren onder goede, gezonde omstandigheden ten behoeve van de invasie van Groot-Brittanië.

Onderdeel van de Franse tijd: 1795-1813

Relatie met de pyramide

De pyramide werd door de militairen als tijdsverdrijf en als eerbetoon aan hun leiders gebouwd. Na de Slag om Austerlitz (in Tsjechië) in 1805 kreeg de pyramide en later ook het nabijgelegen dorpje de naam Austerlitz. Waarom heet Austerlitz Austerlitz.

Archeologische waarden in 1804

Bij de aanleg van het kamp werden drie prehistorische grafheuvels geëgaliseerd. Van deze grafheuvels zijn de locaties nog bekend, en zijn hoofdsteunen (stenen) teruggevonden.

1808

Kamp wordt definitief verlaten, nadat het na de aflassing van de invasie van Groot-Brittanië in 1805 eigenlijk al overbodig was geworden.

Het barakkenkamp.

Verhalen – Klein

- Latrines lagen buiten het kamp (straf voor behoefte doen binnen het kamp), dotten met mensenhaar gevonden: men scheerde zich, thema: persoonlijke hygiëne/ hoe organiseer je een 'stad' van 20.000 man op 300 ha?)
- Oefenterrein met drie grote schansen (thema: militaire training)
- Alles in (strak geometrisch ingedeelde) zones: zone voor wapententen, huisvesting militairen gerangschikt naar rang, voor waterputten en keukens, voor wasvrouwen. Logistiek, hygiëne, discipline.
- Wat valt op? verblijven ongetrouwde en getrouwde soldaten met hun vrouwen ver van elkaar verwijderd.
- er waren kampstraten met tenten; rond tenten werden afwateringsgreppels gegraven, hierdoor is plaats, vorm en afmeting van de tenten bekend
- vanwege het slechte weer werden de tenten in 1805 vervangen door houten barakken met daken van plaggen en stro
- ze kookten in kuilen van ca 1 meter diep om te voorkomen dat men last had van de wind
- wat aten ze? We hebben botten gevonden van xx, daarnaast blijkt uit bestellingen dat ze yy aten.
- ze groeven nog veel meer kuilen: waar was dat voor? (aanname: voor zandwinning)
- er is een beurs met muntjes gevonden, die zal verloren zijn. Dit zal een persoonlijke ramp geweest zijn voor de soldaat; hoe leefde zo'n huurling in het kamp?
- Dagboek van François Dumonceau (14-jarige zoon van bevelhebber, 1804) als inspiratiebron voor kleine verhalen
- Het Franse Kamp was een heidegebied; heide verwerken in de inrichtingsplannen (geen standaard gemeenteplantsoen inplanten)
- dieren op het kamp > hoefijzers gevonden
- krant uit 180x dood van een waterputgraver
- zitkuilen: warmte, beschutting
- oefenen met houten 'kogels' Pang zeggen (leger nu kampt ook met munitieprobleem, net als leger toen)
- tenten: wigwam; barakken vorm en afmeting

Het beursje van een soldaat.

Bijlage 3 De Zeef: cultuurhistorie, erfgoed en monumenten

Wat is De Zeef?

De Zeef is een instrument dat Strategie en Bestuur ontwikkeld heeft als hulpmiddel om duidelijk te krijgen wat “de vraag” of “het probleem” nu eigenlijk is. Aan de hand van een aantal vragen kun je nagaan of de vraag die gesteld wordt of het probleem dat gesignaleerd wordt, nu eigenlijk wel de kern is waar het om draait. De vragenlijst helpt om zicht te krijgen op “de vraag achter de vraag”. Ook helpt De Zeef om te bepalen, welk deel van de organisatie de vraag het beste op zou kunnen pakken.

Waarom De Zeef?

Vaak schuilt er meer achter een vraag of een probleem dan op het eerste gezicht lijkt. Het komt geregeld voor dat we halverwege het zoeken naar een oplossing tot de ontdekking komen dat we eigenlijk een andere vraag of een ander probleem onder handen hebben dan we in eerste instantie dachten. Door De Zeef in te vullen kom je daar als het goed is op voorhand achter. Even nadenken vooraf, voorkomt dat je energie gaat stoppen in doodlopende sporen.

Daarnaast zitten er vaak meer kanten aan een vraag of opgave dan we ons in eerste instantie realiseren. De Zeef helpt om die kanten voor het voetlicht te halen, zodat je er op voorbereid bent.

Het is ook een prima instrument om het gesprek te voeren over de opgave. Met het MT, met de portefeuillehouder, met collega's, met stakeholders. Heeft iedereen eigenlijk wel hetzelfde beeld bij de vraag of het probleem en alle kanten die er aan zitten?

1. Wat is de vraag?

De vraag is om in deze Zeef te verkennen wat er nodig is als het gaat om het goed borgen van het belang en de betekenis van erfgoed en monumenten in het gemeentelijk en maatschappelijk domein. In het verleden heeft Zeist (ook landelijk) een voortrekkersrol gespeeld als het gaat om (omgaan met) cultuurhistorie en erfgoed. Op de toen ontwikkelde aanpak¹ hebben we lang kunnen teren, maar er is nu duidelijk sprake van de wet op de remmende voorsprong.

Er bestaat algemeen het gevoel dat Zeist op het gebied van erfgoed en monumenten meer gebruik kan maken van de potentie die dit onderwerp voor de gemeente en de samenleving in zich draagt. Denk daarbij aan beleving, identiteit en branding en binding met de eigen woonomgeving en geschiedenis. Een verhaal dat het waard is om verteld te worden! Aansprekende voorbeelden zijn Het Slot, de Stichtse Lustwarande, de zilverindustrie, het Franse Kamp (met zijn opbrengst aan archeologische vondsten), de geschiedenis van de gezondheidszorg in Zeist. Maar zo zijn er meer thema's met stevige wortels in de Zeister geschiedenis. De directe aanleiding is dat er ten aanzien van erfgoed een aantal zaken praktisch geregeld moet worden. Daarnaast is het er natuurlijk het belang van dit onderwerp voor de Omgevingswet.

Vervolgens is de vraag hoe dit onderwerp het beste belegd kan worden binnen de organisatie en hoe de acties die bepaald worden, qua capaciteit realistisch kunnen worden ingebed. Er wordt een gebrek aan regie ervaren op dit punt (door de eigen organisatie en door netwerken en stakeholders uit de samenleving) en beperkte (en vooral: te weinig gedeelde) kennis in de organisatie met betrekking tot de actuele werkwijze m.b.t. cultuurhistorie en erfgoed. Wie is het aanspreekpunt (ambtelijk en bestuurlijk: monumenten versus erfgoed²: dit is geen handige scheiding als het gaat om te komen tot integraal samenwerken)? Hoe en op welke basis vindt advisering plaats en welke rol speelt de huidige monumentencommissie daarin?

De vraag valt dus uiteen in een inhoudelijke kant en een organisatorisch vraagstuk. Beiden moeten passend worden opgelost: passend bij de grote erfgoedgemeente die Zeist is.

2. Waar komt de vraag vandaan?

De directe vraag naar S&B toe is afkomstig van het GMT zelf. Daar is eind vorig jaar door Ruimtelijke Ontwikkeling het gesprek gevoerd over dit werkveld in brede zin. Hierop ontstond de wens om deze bestuursopdracht in een ruimere context te plaatsen. Deze bestuursopdracht richtte zich op de instrumentele kant van de opgave erfgoed en monumenten (zie vraag 5) maar wierp ook al de vraag op hoe we de zichtbaarheid en beleving van cultuurhistorie in brede zin beter over het voetlicht kunnen brengen.

¹ Het gaat hierbij om de zeister keuze om maximaal te beschermen als monument. Dat was uniek omdat destijds beschermen via ruimtelijk spoor nog niet mogelijk was. Een ander uniek punt: heel jonge monumenten (naoorlogs) werden beschermd en er was veel aandacht voor (groene) structuren. Zeist liep daarmee aanzienlijk voor de troepen uit, zelfs voor de ontwikkelingen op rijksniveau.

² Om de terminologie duidelijker neer te zetten (conform de Erfgoedwet): Monumenten zijn onroerende zaken die deel uit maken van cultureel erfgoed; cultureel erfgoed bestaat uit zowel het materiele als immaterieel erfgoed van de mens; cultuurhistorie is een term die wordt gebruikt voor de trits: (gebouwde)monumenten, archeologie en cultuurlandschap

3. Speelt de vraag op ruimere schaal?

Erfgoed en monumenten spelen in Zeist vanouds een rol van betekenis, zowel fysiek als qua beleidsmatige aandacht. Zeist is zelfs langere tijd voorloper geweest in het beeld brengen van het onderwerp en de beleidsmatige uitwerking daarvan. Dat hangt ook samen met de rijke geschiedenis van Zeist, en het ruime “aanwijsbeleid” in het verleden, waardoor er sprake is van een groot aantal rijks- en gemeentelijke monumenten.

De wet van de remmende voorsprong heeft er toe geleid dat Zeist inmiddels achterop is geraakt. De aandacht voor het onderwerp is weggezaakt. We doen nog wat wettelijk gezien nodig is en dat is een qua capaciteit tamelijk omvangrijke taak, die bovendien als “hinderlijk” wordt ervaren. Iets waar óók nog rekening mee moet worden gehouden (dit speelt vooral in ruimtelijke opgaven). Zeist lijkt tegenwoordig nogal “objectgericht”: dat vertroebelt de blik op het grotere verhaal en gebiedsgerichte cultuurhistorie, waarvan die objecten “alleen maar” de representanten c.q. de overblijfselen zijn. Monumenten en erfgoed zouden meer naadloos in elkaar kunnen schuiven, zodat beiden aan betekenis winnen. De blik op cultuurhistorie in Zeist moet weer vooruit gericht en naar buiten gebracht worden! Beleving, zichtbaarheid en waardering zijn daarin sleutelwoorden, die een grote publieke waarde (zouden kunnen) hebben.

Bij andere overheidslagen speelt deze vraag ook. Zij zijn volop bezig met het zoeken naar een betekenisvolle blik vooruit. Zowel het Rijk (Rijksdienst Cultureel Erfgoed) als de provincie zijn aan het zoeken naar een eigentijdse aanpak van het item. Daarbij lijkt het de richting op te gaan van meer aandacht voor integrale structuren, trend-/tijdlijnen en het vergroten van publieke waarde van erfgoed, cultuurhistorie en monumenten. Via de omgevingsvisie wordt met de RCE het gesprek gevoerd over het project trendlijnen en het integrale verhaal van gisteren.

De belangrijkste vraag is momenteel hoe dan ook: hoe krijg je het verhaal erachter bij de mensen? De provincie heeft daarvoor speciale subsidiebudgetten beschikbaar.

Rondom cultuurhistorie, erfgoed en monumenten bestaan (en ontstaan) verschillende netwerken, zowel gemeentelijk geïntendeerd (Geheugen van Zeist, Zeister Historisch Genootschap e.a.) als regionaal (Wegh der Wegen, Landschap Erfgoed Utrecht). Deze netwerken zoeken naar een goede inbedding.

4. Is de vraag eerder gesteld en wat was toen het antwoord?

Ja, dit heeft geleid tot het opstellen van een bestuursopdracht. Daarvan werd gevonden dat deze te instrumenteel van aard was en te weinig invulling gaf aan hetgeen onder 3. is beschreven.

5. Zijn we verplicht om de vraag op te pakken (wettelijk) of is er een andere noodzaak?

Wat in elk geval geregeld moet worden, is:

- Het in elkaar schuiven van de welstands- en monumentencommissie (staat gepland voor na de zomer);
- De monumentenlijst veranderen of anders omgaan met monumenten die op de lijst staan (denk aan monumentenzorg en duurzaamheidsaspecten, maar ook duurzame monumentenzorg in de zin van hoe de monumenten “mee te nemen” de toekomst in en het beter begeleiden van eigenaren);
- Het aanpassen van de erfgoedverordening (vanuit een meer beleidsmatige kijk op het onderwerp en voorbereidend op de Omgevingswet);
- Het ontwikkelen van een cultuurhistorische waardenkaart en een actualisatie van de archeologische waardenkaart (50 % provinciale subsidie mogelijk).

Een goede basis leggen voor vergunningen en beleid maakt het “going concern werk” gemakkelijker.

Het is echter jammer om ons te beperken tot de praktische zaken, gezien de potentie die dit onderwerp voor Zeist heeft. Zie de eerste alinea onder vraag 1. Erfgoed en monumenten hebben een belangrijke meerwaarde. Het is een vestigingsfactor van belang. Veel bedrijven bijvoorbeeld zitten in Zeist in of op oude buitenplaatsen (zie ook onder 7).

Zorgvuldig omgaan met de factor cultuurhistorie, monumenten en erfgoed (zie voor definiëring voetnoot 2) loont. Er is altijd sprake van enige urgentie: het kan maar één keer mis gaan. Of juist heel goed. Het is daarbij van belang om “voor de opwindung uit te gaan”: erfgoedaspecten beter borgen en eerder in processen aan de orde brengen. Dat voorkomt een hoop ergernis later in ruimtelijke processen en vergunningverlening. Dat voorkomt ook onbedoelde effecten. Wat weg is of aangetast wordt, komt niet meer terug. Op dit moment wordt het ervaren dat dit onvoldoende geborgd en belegd is, alhoewel al wel verbetering wordt gezien op dit punt.

6. Welke doelstelling wordt bereikt met het beantwoorden van de vraag? Welk maatschappelijk rendement zou het antwoord op de vraag kunnen/moeten opleveren? Bij welk/waar leidt het antwoord op de vraag tot verandering?

Naast het regelen van de praktische onderdelen, is de doelstelling om het onderwerp te benutten op een voor Zeist zo “waardenvolle” mogelijke manier: het verhaal van Zeist over het voetlicht brengen en het laden

van begrippen met betekenis en beleving. Dit leidt er toe dat er binnen de samenleving, bij de ondernemers, in de eigen organisatie meer focus komt op de kansen die erfgoed biedt en dat de netwerken beter tot hun recht komen. De mate waarin wij in Zeist beschikken over cultuurhistorische waarden en de betekenis die dat geeft aan onze huidige samenleving, is een unieke sellingpoint waarvan we meer dan nu het geval is gebruik van kunnen maken. Branding, imago, profilering en verbondenheid met de eigen omgeving zijn kansen en opbrengsten. Erfgoed en monumenten geven een belangrijke bijdrage aan bedrijvigheid, woongenot, aantrekkelijk vestigingsmilieu, economische resultaten etc. (zo blijkt uit onderzoek). De economische waarde van erfgoed heeft een multiplier van 1,5 op elke geïnvesteerde euro.

Alle partijen die in Zeist initiatieven ontplooien, kunnen bijdragen aan en/of baat hebben bij het uitdragen van de cultuurhistorische en erfgoedwaarden die in Zeist aanwezig zijn. Eigenaren van monumenten zijn belangrijke stakeholders: zij zijn hoeders van kwaliteiten die voor heel Zeist van belang zijn.

De publieke waarde is dat cultuurhistorie en erfgoed leidt tot meer verbondenheid met het verleden in een doorgaande lijn richting de toekomst. Een gedeeld verleden en waardering daarvan leidt tot meer cohesie: een verhaal dat verteld moet worden en op eigentijdse wijze verder gebracht moet worden..

Op dit moment wordt er weliswaar veel gedaan op dit onderwerp, maar erg versnipperd en met onvoldoende focus op een integraal resultaat dat voor Zeist breder van betekenis kan zijn.

Invulling moet ook worden gegeven aan de Q van Zeist.(zie structuurvisie Zeist, bijlage 2), waarbij cultuurhistorie als één van de kernwaarden is benoemd. De verwachting is dat dit aspect ook een belangrijke rol gaat spelen bij de Omgevingswet/omgevingsvisie. Zie hiervoor ook de een na laatste alinea van vraag 3.

7. Wat voor soort partijen zijn betrokken bij het beantwoorden van de vraag?

De provincie, RCE, de maatschappelijke organisaties, de eigen organisatie, bedrijven en ondernemers, de inwoners (waaronder jeugd/scholen), eigenaren/gebruikers van monumenten, bezoekers en toeristen en de netwerken op het gebied van erfgoed en cultuurhistorie.

8. Welke rol en positie hebben wij als gemeente in het proces van het beantwoorden van de vraag en evt. latere uitvoering van het antwoord?

In een aantal gevallen zijn we aan zet in uitvoerende zin (vooral de maatregelen in praktische zin). Maar vooral in het genereren van publieke waarde hebben we een faciliterende, stimulerende en coördinerende rol. Dit kan uitmonden in een regisserende rol, maar dat is mede afhankelijk van onze ambitie en behoefte van andere partijen. Zie onder 1: Er wordt een gebrek aan regie ervaren op dit punt (door de eigen organisatie, door stakeholders uit de samenleving en door de netwerken op het onderwerp). Wie is het aanspreekpunt (ambtelijk en bestuurlijk: monumenten versus erfgoed: dit is geen handige scheiding!)? En wie zet de lijn uit, waarlangs initiatieven in beweging komen en elkaar versterken? Zie ook het laatste stuk tekst onder vraag 1.

9. Past de vraag in het coalitieakkoord/collegeprogramma?

Dat is op dit moment nog niet bekend. Er ligt overigens wel nadrukkelijk een relatie vanuit cultuurhistorie waar het duurzaamheid betreft en raakt aan de pijlers van de Brede Milieuvisie: ook ten aanzien van groene monumenten. En de Omgevingswet – waar cultuurhistorie onderdeel van is – komt hoog op de agenda van het nieuwe bestuur.

10. Is de vraag – of het antwoord erop – politiek gevoelig?

Nee, dat is niet de verwachting. Het is wel een terrein waarop de raad ambitie zou moeten ontwikkelen. Dat houdt in: gaan werken naar de maatstaven die passen bij een grote erfgoedgemeente: zowel op het niveau van wettelijke taken als qua ambitie naar de samenleving. De raad heeft in 2014 aangegeven belang te hechten aan Zeist als erfgoed-gemeente, na een discussie over pogingen om op andere wijze monumenten te gaan beschermen.³

11. Wat is er voor nodig om de vraag te beantwoorden?

Alles. De mate waarin is afhankelijk van de te kiezen insteek, inzet en behoefte vanuit de samenleving en ambitieniveau (het invullen van de concluderende kaders op de laatste pagina).

12. Wat zijn de kaders (politiek/financieel of anderszins)?

De Omgevingswet, de Erfgoedwet 2016, het Cultuurpact met de provincie, de Provinciaal Ruimtelijke Verordening (cultuurhistorie is benoemd tot provinciaal belang), Rijksbeleid (Beschermd Stads- en

³ Besluit 2014 dat monumenten alleen op individuele basis na actuele waardenstelling kunnen worden afgevoerd.

Dorpsgezichten en Rijksmonumenten), de Cultuurvisie, financiële kaders (menskracht, stimuleringsgelden) . Er is in ruime mate subsidie beschikbaar om dit onderwerp verder te brengen. Wanneer er gekozen wordt om buiten de kaders de ambitie verder te brengen dan binnen de kaders mogelijk is, is de raad aan zet.

13. Wat gebeurt er als we de vraag (nu nog) niet beantwoorden?

Veel werk dat eigenlijk zou moeten worden gedaan naar de actuele maatstaven die passen bij een grote erfgoedgemeente worden, kan op dit moment door beperkte capaciteit niet worden uitgevoerd, ondanks maximale samenwerking binnen de gemeente, Naast cultuurhistorie-brede wettelijke taken is dat ook publieksbereik / participatie en de erfgoedbrede insteek.

De kansen die dit onderwerp biedt, worden dan niet benut. Het onderwerp komt hoe dan ook bij de invulling van de Omgevingswet/omgevingsvisie(s) in beeld. De praktische uitvoeringsgerichte maatregelen moeten hoe dan ook opgepakt worden. Maar dit kan ook los van deze bredere opgave worden ingevuld. Met name de punten als genoemd onder 7, blijven dan liggen.